

امنیت زنان در فضاهای عمومی شهری و بررسی عوامل فیزیکی مؤثر بر آن (نمونه موردی: پارک ائل گلی تبریز)

لیلا رحیمی*

استادیار، گروه معماری دانشکده عمران، دانشگاه تبریز

صابر صبوری

استادیار، گروه معماری دانشکده عمران، دانشگاه تبریز

چکیده

ارتقاء کیفیت فضاهای عمومی شهری، به‌ویژه از لحاظ امنیت اجتماعی زنان برای ایجاد سرمایه اجتماعی و تقویت یکپارچگی جامعه امری ضروری تلقی می‌شود. هدف پژوهش حاضر، ارزیابی و شناسایی عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان در پارک ائل گلی تبریز است. تحقیق حاضر به روش کیفی با استفاده از تکنیک مصاحبه و نقشه‌شناسی و به‌طور قیاسی در چهار مکان اصلی و مختلف پارک ائل گلی انجام شده است. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه ساخت یافته با ۸۰ نفر از زنان به روش نمونه‌گیری هدفمند و به روش اشباع داده‌ها استفاده شده است. نتایج یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که احساس امنیت زنان شرکت‌کننده در نقاط مختلف پارک متفاوت است؛ بیش‌ترین عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان ناشی از سه معیار کالبدی، فعالیتی و آسایش بصری و محیطی است. از میان چهار مکان مشخص شده در نقشه شماتیکی پارک، مکان پیاده‌روی اطراف استخر در نظر زنان از بیش‌ترین احساس امنیت برخوردار است. در نقاط مختلف پارک عواملی همچون نوع، ارتفاع و نحوه قرارگیری پوشش گیاهی، شیب زیاد، محصوریت و نفوذپذیری نامناسب، فقدان فعالیت‌های متنوع، فقدان مقیاس و قابلیت نمایانی فضا و از همه مهم‌تر نورپردازی نامناسب، سبب کاهش احساس امنیت زنان در پارک شده است و نیز استقرار

*نویسنده مسئول

تاریخ ارسال: ۱۳۹۶/۶/۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۹/۱۷

DOI: 10.22051/jwsp.2018.17016.1555

-این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با همین عنوان بوده که با حمایت مالی مدیریت محترم امور پژوهشی دانشگاه تبریز انجام شده است.

نیروی پلیس تأثیر چشم‌گیری در افزایش امنیت آن‌ها نگذاشته است و این نتیجه تأکید بر ایجاد نظارت طبیعی در مکان‌های مختلف پارک به‌ویژه مکان‌های ناامن و آسیب‌پذیر را ضروری می‌کند که در انتها راه‌حل‌های پیشنهادی برای ارتقاء امنیت زنان در مکان‌های آسیب‌پذیر و ناامن پارک ائل گلی تبریز ارائه می‌شود.

واژگان کلیدی

امنیت زنان؛ فضای عمومی شهری؛ عوامل فیزیکی؛ معیار آسایش بصری و محیطی؛ پارک ائل گلی تبریز

مقدمه و بیان مسأله

وجود محیطی امن برای زندگی در کنار سایر نیازهای اساسی فیزیولوژیکی انسان مانند غذا، سرپناه و بهداشت از ضروریات زندگی انسان است. ارضا نشدن نیاز به امنیت انسان در فضاهای جمعی، نه تنها او را از رسیدن به نیازهای رده بالاتر همچون خودشکوفایی، زیبانشاخصی، دانستن و فهمیدن باز می‌دارد، بلکه کاهش تعاملات اجتماعی و در نهایت خالی ماندن فضاهای عمومی در شهرها را در پی دارد. با توسعه شتابان جوامع اقتصادی، اجتماعی، مدیریت شهرها نیز پیچیده‌تر از گذشته شده است. این پیچیدگی سبب شده است که استراتژی‌های مدیریت شهری سنتی دیگر پاسخ‌گوی نیازهای جدید و نیازهای گروه‌های مختلف اجتماعی از قبیل زنان نباشد (هان^۱ و همکاران، ۲۰۱۴).

توجه به امنیت که در آن اعضای جامعه بشری، حریم خود را از هرگونه تعرض و تهدیدی مصون بدانند، خواسته دیرپای بشری است. در جامعه پیچیده کنونی هر روز امکان مخدوش شدن حریم امنیت اشخاص به‌وسیله عوامل مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و کالبدی وجود دارد. براساس نظریه نیاز انسانی آبراهام مازلو^۲ که یک رده‌بندی از نیازهای انسانی ارائه می‌دهد، امنیت را پس از نیازهای زیستی یا فیزیولوژیکی، دومین نیاز اساسی و پایه‌ای انسان می‌داند، که اگر و تا زمانی که این نیاز بنا به دلایل گوناگون به اندازه و به‌صورت رضایت‌بخش برآورده نشود، نیازهای بعدی را، دچار اختلال می‌کند که بیش‌تر حالتی انسانی دارند (مکلود^۳، ۲۰۱۴). بنابراین، احساس امنیت یکی از نیازهای روحی انسان و از مهم‌ترین شاخص‌های

-
1. Han
 2. Abraham Maslow
 3. Mcleod

کیفیت فضاست، اگر چه متغیرهای جامعه‌شناختی در بروز و ظهور الگوهای رفتاری انسان‌ها در اولویت قرار دارند، اما از نقش ویژگی‌های کالبدی و فضایی محیط مصنوع، به‌عنوان بستر وقوع رفتارهای نابهنجار، در امکان بروز جرایم و احساس ناامنی نیز نباید غافل بود.

یافته‌های پژوهشی، نشان می‌دهد که اکثریت زنان (بیش از ۸۰ درصد) از حضور در فضاهای عمومی، احساس امنیت کافی ندارند و در میان عوامل مؤثر در کاهش احساس امنیت زنان، ویژگی‌های فیزیکی فضاهای شهری از مواردی است که تأثیر بسزایی بر کاهش احساس امنیت زنان دارد (علی‌خواه و ربیعی، ۱۳۸۵: ۱۰۹-۱۳۱). ناهنجاری‌های کالبدی از جمله عوامل مؤثر بر کاهش احساس امنیت استفاده‌کنندگان از فضاهای عمومی شهری است (اکبری و پاک بنیان، ۱۳۹۱: ۵۷). فقدان حضور امنیت روانی و فیزیکی در کالبد‌های عمومی شهری برای زنان جوامع در حال توسعه، دارای ابعاد زمانی و مکانی پایه‌ای و نهادین است. نیاز به گذران اوقات فراغتی فارغ از احساس ترس، نیازی عادی و اساسی در تعامل با نیاز امنیت و آسایش روانی محسوب می‌شود (ابراهیمی و مسلمی، ۱۳۹۰: ۷۳). با توجه به وضع کنونی جامعه و حاکمیت ساختار مردسالارانه بر آن، امروزه زنان در پارک‌ها و فضاهای عمومی شهری امنیت کافی ندارند و آزادانه از خدمات و امکانات این فضاها نمی‌توانند استفاده کنند. همچنین نبود امنیت زنان در پارک‌ها و فضاهای شهری سبب آسیب روانی فردی می‌شود و در نتیجه، این آسیب روانی بر کل جامعه نیز تأثیر خواهد گذاشت. به گونه‌ای که باریوسا معتقد است: «فضای سبز نقش تعیین‌کننده‌ای در حمایت از سیستم‌های اجتماعی و اکولوژی دارد» (بایوسا، ۲۰۰۷). تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد احساس ناامنی در میان زنان، در کلان‌شهرها بیش از شهرهای میانی و کوچک است (شربتیان، ۱۳۹۳: ۸۱). بنابراین، احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی پارک‌ها به‌ویژه در کلان‌شهرهایی مثل تبریز، مسأله‌ای است که به پژوهش و بررسی نیاز دارد. در این پژوهش، میزان احساس امنیت در بین زنان استفاده‌کننده از پارک ائل گلی تبریز بررسی می‌شود.

امنیت پس از نیازهای زیستی، به‌عنوان دومین طبقه از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین نیازها معرفی شده است، فضاهای شهری در شهرهای بزرگ، اگرچه بسیار جذاب و خیره‌کننده‌اند ولی در عین حال سرشار از ناامنی و هراس هستند. به همین دلیل اغلب فضاهای شهری آن، جاذبه‌ای برای

زنان ندارند که برای مردان دارند؛ زنان نیمی از جمعیت ساکن شهرها هستند و روند روزافزون حضور آنها در محیط‌های کار و فعالیت اجتماعی شهری سبب می‌شود تا در مکان‌یابی، طراحی و ساخت کالبد شهر، حضور گسترده این قشر در فضاها و عرصه‌های مختلف سکونت، کار، تفریح، حمل و نقل و ... مورد توجه قرار گیرد. پژوهش حاضر به دنبال کند و کاو احساس ناامنی زنان در فضاهای عمومی است، یعنی بعد ذهنی امنیت که عمدتاً ناظر بر درک و آگاهی زنان از زمینه‌ها و بسترهای ناامنی و تفاسیر و تجارب زیستی آنها از حضور در عرصه‌های عمومی است. فضاهای عمومی صحنه نمایش زندگی روزمره است و در تقابل با زندگی خصوصی تعریف می‌شود. اهمیت فضای عمومی به دلیل نقشی است که در توسعه جامعه دموکراتیک بازی می‌کند. بنابراین، امنیت در این فضاها لازمه هر فردی است و جنسیت به مثابه امری فرهنگی - اجتماعی در درک امنیت، عاملی محوری محسوب می‌شود. رشد فزاینده حضور زنان در مراکز خرید، پارک‌ها، معابر و حمل و نقل عمومی بیان‌کننده استفاده آنها از فضاهای عمومی است. همه این مکان‌ها به‌ویژه مکان پارک‌ها، موقعیت‌هایی هستند که برای جرم‌یابی و هتک حرمت زنان آسیب‌پذیرند. در تحقیق حاضر امنیت زنان در پارک ائل گلی تبریز به‌عنوان پارک مهم و تاریخی شهر بررسی شده است.

در این میان، پارک ائل گلی تبریز، به دلیل اهمیت تاریخی و جغرافیایی خود در شهر و با در نظر گرفتن عامل یگانگی و مرکزگرایی محیطی خود، بیشتر مورد توجه عموم شهروندان به ویژه گروه زنان است. بنابراین، توجه به موضوع امنیت و توزیع همگانی آن برای رضایت‌مندی اقشار مختلف جامعه، به‌خصوص قشر زنان برای شکل‌دهی فضاهای مطلوب پارک، امری لازم و ضروری است. ضرورت تبیین و ارائه راه‌کارهایی مقارن با نیازهای اساسی و تعریف شده کاربران عمومی و به‌ویژه کاربران زنان محدوده مورد مطالعه برای دسترسی بهتر به امکانات و پتانسیل‌های فضایی پارک ائل گلی بر پایه رعایت حقوق فردی در راستای رسیدن به الگوی مطلوب جمعی قابل مشاهده و تأمل است. در این پژوهش سعی بر آن شده که عوامل مخل امنیت در محدوده مورد مطالعه بررسی شده و زمینه‌های بسترسازی مناسب آن شناسایی و ارائه شود.

پژوهش در پی پاسخ به سؤالات مقابل است: ۱- آیا احساس امنیت زنان در فضاهای مختلف پارک ائل گلی مناسب است یا نه و در چه سطحی قرار دارد؟؛ ۲- چه عواملی بر

احساس امنیت زنان در فضای عمومی پارک ائل گلی تبریز مؤثرتر است؟ هدف این پژوهش ارزیابی طراحی پارک ائل گلی تبریز متناسب با نگرش امنیتی است. اهداف اصلی پژوهش حاضر، شامل موارد زیر است:

- بررسی میزان احساس امنیت زنان در فضاهای مختلف پارک؛ - تعیین عوامل اثرگذار در طراحی امن تر منطقه مورد مطالعه

فرضیات پژوهش نیز شامل موارد مقابل است: - احساس امنیت زنان در نقاط مختلف پارک متفاوت است، این احساس امنیت در محدوده اطراف استخر بیشتر است؛ - مؤلفه کیفیت فعالیت‌ها و مجاورت با کاربری‌های فعال گوناگون و مؤلفه آلودگی نور بیش‌ترین اثرگذاری را بر احساس امنیت زنان شرکت‌کننده دارد.

پروژه شهر دوست‌دار زنان در سئول، برنامه‌ای است که باید توسط دولت‌های محلی اجرا شود. هدف از این برنامه ادغام دیدگاه‌های زنان در ساخت و سیاست‌های شهری و در نتیجه افزایش خشنودی روزبه‌روز آن‌ها از زندگی خود است. تلاش پروژه «شهر دوست‌دار زن سئول» (WFSP) در این راستا، از طریق برنامه‌های مختلف، در عرصه‌های مختلف، از جمله مراقبت، فرهنگ، ایمنی و رفاه در مراکز مراقبت از کودکان سئول، برنامه جست و جوی کار برای زنان خانه‌دار، توالت‌های مخصوص زنان، پارک‌های امن مناسب زن، آشکار می‌شود که تعداد کمی از آن‌ها نام برده شد (کیونگ پارک، ۲۰۰۷: ۱؛ به نقل از بزلی و رضایی، ۱۳۹۱: ۲۲).

پژوهشگران دیگری در فضاهای پارک شهر کوالالامپور پژوهشی انجام دادند و هشت ویژگی را بررسی کردند که باعث ترس در میان ساکنان کوالالامپور در فضاهای پارک‌های شهری می‌شود؛ پنهان شدن (پوشش گیاهی)، تنها بودن، علائم اختلال فیزیکی، حضور اجتماعی، آشنایی، اطلاعات پیشین درباره جرم و تجربه جرم قبلی (ماروتاویران و وندن بوش^۱، ۲۰۱۵).

نتایج پژوهش انجام گرفته توسط دوله و همکاران (۲۰۱۵) در منطقه ۱۰ تهران، نشان داد که همبستگی معناداری بین متغیرهای مستقل مانند مکان امنیت، نظم اجتماعی، تعهد مذهبی، خشونت خانگی و درآمد با متغیر وابسته یعنی امنیت اجتماعی وجود دارد، این رابطه معنادار

-
1. Women Friendly Seoul Project
 2. Maruthaveeran and Van den Bosh

برای وضعیت تأهل برقرار است، اما رابطه معناداری بین سن و احساس امنیت وجود ندارد (دوله^۱ و همکاران، ۲۰۱۵: ۱۱۹).

ماک و جیم، در پژوهش خود با عنوان «بررسی عوامل ترس پارک‌های شهری در هنگ کنگ»، سه گروه از عوامل ترس از جمله ویژگی‌های پارک طبیعی، مسائل مربوط به طراحی و مدیریت پارک و نگرانی‌های مربوط به بازدیدکنندگان را بررسی کردند که نتایج نشان داد دروازه پارک ناکافی به عنوان بیش‌ترین عامل ترس در میان هجده ویژگی‌های پارک طبیعی شناخته شد (ماک و جیم^۲، ۲۰۱۸: ۴۲).

شرلی آدنر^۳ نیز در مطالعات خود، فضاهای اختصاصی مردان و زنان از نظر فرهنگی، نقش خاص فضا، نمادسازی، حفظ و تقویت روابط جنسیتی را بررسی کرده است. موضوعی که مطرح می‌شود، نحوه تولید فضایی است که به وسیله روابط جنسیتی قدرت حاکم به صورت اجتماعی، فرهنگی و فضایی شکل می‌گیرد و به نابرابری جنسیتی منجر می‌شود. افشار در پایان‌نامه خود، امنیت اجتماعی زنان را در سه بعد کنکاش کرده است، اول: بعد امنیت انسانی و فقدان خشونت علیه زنان؛ دوم: بعد امنیت هویت و توجه به ابراز وجود و هویت‌یابی زنان و سوم: احساس امنیت اجتماعی زنان (افشار، ۱۳۸۵).

نتایج پژوهش انجام یافته توسط بمانیان و همکاران با عنوان «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری: مطالعه موردی محدوده اطراف شهر تهران» نشان داد که بین احساس امنیت درک شده از فضا و میزان رفت و آمد و استفاده از آن رابطه مستقیمی بود. در بررسی رابطه بین نوع کاربری و میزان احساس امنیت، بالاترین میزان احساس مربوط به کاربری‌های مسکونی پیرامون پارک شهر بود (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۸).

احمدی و اسمعیلی در مقاله‌ای احساس امنیت زنان را مبتنی بر عوامل چند بعدی و میان رشته‌ای در شهر مشهد سنجیدند و در زمینه طراحی شهری و اقدامات لازم که توسط شهرداری‌ها باید انجام شود، پیشنهادهای خود را ارائه داده‌اند (احمدی و اسمعیلی، ۱۳۸۹: ۱۸۹). رحیمی و پیربابایی در پژوهشی با عنوان «نقش سازمان‌دهی فضایی و ادراکی خیابان در احساس امنیت عابرین؛ مطالعه موردی: شهر تبریز» به این نتیجه دست یافتند که علاوه بر

1. Dowleh
2. Mak and Jim
3. Shirley Adner

وجود همبستگی معنادار بین عوامل سازمان‌دهی فضایی و ادراکی، نقش سازمان فضایی، قوی‌تر و از میان شاخص‌های آن، وضوح فضا، و از بین شاخص‌های عوامل ادراکی خوانایی، ویژگی‌های جداره خیابان، بیش‌ترین نقش را در احساس امنیت عابرین داشتند (رحیمی و پیربابایی، ۱۳۹۲).

گلی و همکاران در پژوهشی با عنوان «ارزیابی نگرش جنسیتی در طراحی فضاهای شهری، مطالعه موردی: پارک بانوان شمس تبریز» به این نتیجه دست یافتند که دامنه معیارهای امنیت محیطی هم گسترده بوده و هم اهمیت بالایی دارد، و عواملی همانند طراحی مناسب فضای درونی پارک نسبت به اشرافیت ساختمان‌های مجاور، نحوه توزیع کاربری‌های مختلف در درون پارک (چیدمان عناصر)، مکان‌یابی و نحوه دسترسی به پارک و احساس امنیت و آرامش روانی در پارک با افزایش رضایت‌مندی پاسخ‌گویان از حضور در پارک بانوان رابطه معناداری بوده است (گلی و همکاران، ۱۳۹۲).

حسینی و سمیعی‌پور در پژوهشی با عنوان «تحلیل تطبیقی رضایت‌مندی زنان از پارک‌های شهری (پارک بانوان حجاب و پارک مختلط ملت (مشهد))» نشان دادند که رضایت‌مندی زنان از پارک بانوان حجاب مشهد، اندکی بیش‌تر از پارک مختلط ملت بود. تحلیل نقش متغیرهای اجتماعی اقتصادی بر رضایت‌مندی از پارک‌های شهری نشان دادند که تفاوت‌ها بین گروه‌های مختلف سنی، معنادار نیست، در خصوص سطح تحصیلات، زنان با تحصیلات بیش‌تر و عالی، رضایت‌مندی بیش‌تری از پارک‌های مختلط داشته‌اند (حسینی و سمیعی‌پور، ۱۳۹۴).

میرمحمدتبار و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی زنان (فراتحلیلی از تحقیقات موجود)» به این نتیجه رسیدند که استفاده از رسانه‌های جمعی، دینداری و حجاب و پوشش مناسب به نسبت سایر متغیرها، تأثیر بیش‌تری بر احساس امنیت اجتماعی زنان در ایران داشته است (میرمحمدتبار و همکاران، ۱۳۹۵).

همچنین نتایج تحلیل رگرسیونی چند متغیره تحقیق الماسی با عنوان «بررسی عوامل مرتبط با احساس امنیت اجتماعی زنان (مورد مطالعه: زنان ساکن مجتمع‌های مسکونی مهرشهر ایلام)» نشان داد که متغیرهای میزان رضایت از عملکرد ناجا و سرمایه اجتماعی تقریباً ۳۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی احساس امنیت را تبیین کرده‌اند. در مجموع، ارزیابی یافته‌ها نشان داد که مدل پژوهش حاضر قدرت تبیین و پیش‌بینی متوسطی دارد (الماسی، ۱۳۹۵).

بسیاری از نظریه پردازان علوم رفتاری و روان‌شناسی محیطی در خصوص شاخصه‌های فضایی کاربری‌ها و تأثیرات متقابل فضا و کاربران آن پژوهش‌های متعددی را انجام داده‌اند و یافته‌های خود را به صورت اصول طراحی پایدار و امنیت محور و طراحی عاری از جرم در جهت پایداری امنیت فضایی تبیین کرده‌اند. نوآوری پژوهش حاضر در این است که به طور جامع همه عوامل کالبدی، فعالیتی، معنایی و محیطی را بررسی کرده که معمولاً کم‌تر پژوهشی هم‌زمان به همه عوامل تأکید داشته و همچنین به شیوه کیفی با استفاده از تکنیک مصاحبه و نقشه‌شناختی، یافته‌ها و دلایل پاسخ شرکت‌کنندگان تحلیل شده است، در صورتی که تقریباً اغلب پژوهش‌های انجام شده تا حال به روش کمی انجام شده است.

رویکرد پژوهش حاضر رویکرد روان‌شناسی محیطی است که نظریات مرتبط با تأثیر فضا و محیط فیزیکی بر احساس امنیت کاربران را شامل می‌شود. براساس این رویکرد، فضاها بر رفتار افراد تأثیر می‌گذارند و برای تنظیم رفتار او می‌توانند به کار گرفته شوند. این نظریه‌ها بر شرایط کالبدی و فیزیکی و به طور کلی ویژگی‌های فضا، محیط و مکان توجه دارند و مفاهیمی مانند فضای عمومی و خصوصی و طراحی محیطی را مدنظر قرار می‌دهند (گلی، ۱۳۹۰: ۱۴۷). درباره تأثیر محیط فیزیکی و فضای شهری بر امنیت، نظریات بی‌شماری مطرح شده است که در ذیل چهار تئوری مهم و اساسی، تشریح می‌شود که در چارچوب نظری تحقیق به کار رفته است. و تئوری‌های دیگر به اختصار در بخش عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان و نیز به صورت جدولی ارائه می‌شود.

تئوری پیشگیری از جرم توسط طراحی محیطی (CPTED): این نظریه که مشهورترین تئوری در کاهش فرصت‌های وقوع جرم است، تحت تأثیر اندیشه‌های جفری^۲ و جین جیکوبز^۳ قرار گرفت (شهادی^۴، ۲۰۱۶: ۱۳). این نظریه با بهره‌گیری از ایده‌های «اختلاط کاربری» در شهر و «چشمان ناظر بر خیابان»، آغاز شد که در سال ۱۹۶۱ در کتاب تأثیرگذار «مرگ و زندگی

۱. این نظریه یک پیشنهاد روش‌شناسی طراحی است که براساس آن با به‌کارگیری طراحی مناسب و هدفمند محیط انسان‌ساخت، معماران و شهرسازان می‌توانند مجال ترس از جرم و تبهکاری را کاهش داده و کیفیت زندگی را بهبود بخشند و به وسیله پنج اصل قلمرو، نظارت طبیعی، کنترل دسترسی، حمایت از فعالیت و تعمیر و نگهداری، امنیت در محیط اعمال می‌شود.

2. Jeffrey
3. Jane Jacobs
4. Shahdadi

شهرهای بزرگ آمریکایی «جین جیکوبز مطرح شده بود. جیکوبز معتقد بود که شکل جدید شهرها بسیاری از کنترل‌های طبیعی بر رفتارهای مجرمانه را مخدوش کرده است. بر اساس نظریه چشمان ناظر بر خیابان، برای نظارت و مراقبت از خیابان، چشمان کسانی که می‌توان آن‌ها را مالکین طبیعی خیابان نامید یعنی همان ساکنان، لازم است (جیکوبز، ۱۳۸۶). انجمن برنامه‌ریزی آمریکا (۲۰۰۵) در پژوهشی با عنوان «برقراری امنیت از طریق طراحی؛ خلق محیطی امن در ویرجینیا» بیان کرده است که با استفاده از رویکرد «جلوگیری از جرم از طریق طراحی محیطی» به‌طور مؤثر می‌توان مانع از وقوع جرم شد؛ که این خود باعث سرزندگی و توانایی اقتصادی در نواحی شهری می‌شود. در واقع تصور مردم از نواحی سرزنده و زیبا مکان‌هایی است که مردم در آن احساس امنیت و راحتی کنند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۵). جین جیکوبز از نظریه‌پردازان شهرسازی در تبیین امنیت شهری است که به تعامل فضای فیزیکی و فرآیندهای اجتماعی که محیط را می‌سازند و بر فعال بودن فضا به‌عنوان عاملی در ایجاد محیطی امن و موفق، توجه و تأکید دارد. از نظر جیکوبز، نفوذپذیر بودن و در دسترس بودن فضا که به مفهوم پیشنهاد استفاده از بلوک‌های کوچک‌تر شهری است، و نیز کیفیت فعالیت‌ها و اختلاط کاربری‌ها چه به لحاظ نوع استفاده و چه از نظر حضور انبیه با سن‌های مختلف در یک ناحیه از مهم‌ترین معیارهای طراحی شهری خوب برای ایجاد سرزندگی و امنیت فضاهای شهری است. جیکوبز به‌عنوان یک جامعه‌شناس درباره تأثیر خصوصیات کالبدی محیط شهری و به ویژه خیابان‌ها در تسهیل یا ممانعت از مراودات اجتماعی و سرزندگی و امنیت شهری، تحلیل و اظهار نظر کرده است (گلکار، ۱۳۷۹: ۱۰).

تئوری فضای قابل دفاع^۱: در اوایل دهه ۱۹۷۰ م، اسکار نیومن^۲ برخی از عوامل فیزیکی مؤثر بر ایجاد ترس از محیط یا وقوع جرم را بررسی و بر نظارت فعالانه و تعریف عرصه‌ها تأکید کرد و با ارائه نظریه «فضای قابل دفاع»، عواملی مانند ایجاد قلمرو مناسب، احساس تعلق به مکان، امکان وجود نظارت و بهبود شرایط فیزیکی را از راهکارهای کاهش ترس دانست. نیومن سه عامل افزایش جرم در محله‌های مسکونی را چنین برشمرد: بیگانگی؛ نبود نظارت؛ و دردسترس بودن راه فرار. بنابراین، نیومن معتقد است، با استفاده از سازوکارهای نمادین شکل

-
1. Defensible Space
 2. Oscar Newman

دادن به عرصه‌های تعریف شده، می‌توان محیط را به کنترل ساکنان آن درآورد. نیومن درباره کنترل فضا می‌گوید: محیط کالبدی باید دارای خصوصیتی مانند مکانیزم‌های نمادین، مرزها و سلسله مراتبی تعریف شده از عرصه‌های خصوصی تا عمومی باشد تا پهنه‌های مختلف درک شود (گلی، ۱۳۹۰: ۱۴۹). فضای قابل دفاع نیومن، مشتمل بر چهار عنصر اصلی است: قلمروبندی، نظارت، بهبود کیفیت محیط و مجاورت کاربری مسکونی با دیگر امکانات مورد نیاز مردم (کولکھون^۱، ۲۰۰۴). بر اساس این نظریات، فضاهای بی‌دفاع شهری و فضاهایی که قابلیت بیشتری برای وقوع جرم دارند، کاهش امنیت اجتماعی به ویژه امنیت اجتماعی زنان را موجب می‌شوند.

تئوری مدل مکان: «دیوید کانترا^۲» از پیشگامان مطالعات ادراکی معماری و طراحی شهری، در چارچوب نظری خود، که به «مدل مکان» شهرت دارد، محیط شهری به مثابه یک مکان را متشکل از سه بعد درهم تنیده «کالبد، فعالیت‌ها و معنا یا تصورات» می‌داند. این چارچوب، بنیان نظری کارآمد و قابل توجهی برای بازشناسی مؤلفه‌های سازنده کیفیت محیط شهری از جمله کیفیت احساس امنیت کاربران است که در چارچوب نظری تحقیق حاضر به کار رفته است.

تئوری آلودگی‌های محیطی: از نظر اسماعیل صالحی، انحرافات و ناهنجاری‌های اجتماعی و آلودگی‌های محیطی در مکان‌ها و فضاهای شهری گرایش به هم‌مکانی و هم‌زمانی دارند. یعنی آلودگی‌های محیطی شرایط مکانی را برای بروز آلودگی‌های رفتاری، مستعد می‌کنند. در صورت ایجاد دسته‌ای از انواع آلودگی‌های محیطی، زمینه برای بروز آلودگی‌های رفتاری نیز فراهم می‌شود. بنابراین، آسایش بصری و محیطی از مؤلفه‌های مهم و اساسی محیط‌های امن و انسان ساخت محسوب می‌شوند. ابعاد آلودگی‌های محیطی در این چارچوب، شامل محورهای زیر می‌شوند: آلودگی محیطی (فیزیکی)؛ آلودگی نمادی؛ آلودگی دیداری؛ آلودگی نور و آلودگی صوتی (صالحی، ۱۳۸۷). در پژوهش حاضر از این نظریات و چارچوب نظری تحقیق صالحی استفاده شده است. براساس چارچوب نظری فوق و با استنباط از نظریات و رویکردهای نظریه‌پردازان دیگر، عوامل و معیارهای مؤثر در احساس امنیت زنان در فضاهای شهری، ارائه می‌شود که در تحقیق حاضر استفاده شده است:

1. Colquhoun
2. David Canter

۱- عوامل کالبدی:

الف - اندازه فضا: این معیار دربردارنده شاخص‌های مقیاس فضا و احساس ازدحام است. از نظر مامفورد^۱ برای برقراری روابط اجتماعی در فضای شهری، ایجاد محدودیت در اندازه فضا و تراکم جمعیت ضروری است. از نظر کوین لینچ^۲ عواملی مانند سطح اشغال و تراکم بافت و مبلمان فضای پارک، نحوه چیدمان و مسائل مربوط به مجاورت مکان‌های مسکونی بر احساس امنیت کاربران تأثیر دارد (لینچ، ۱۳۷۲: ۹۲). بنابر نظر کالینز^۳ در میدان‌های عظیم شهری، مردم دچار اضطراب می‌شوند که به بیماری «ترس از فضای باز یا آگورافوبیا» شهرت دارد. بنابراین، هرچه اندازه فضا بزرگ‌تر باشد، احتمال وقوع رفتارهای آنومیک در فضا افزایش می‌یابد (تولایی، ۱۳۷۹: ۱۹-۱۱). کامیلوسیتیه اظهار می‌دارد که «اندازه فضا در ایجاد روابط اجتماعی تأثیر دارد، در ابعاد کوچک‌تر فضا روابط صمیمانه‌تری برقرار است» (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۵۴). از نظر نظریه‌پردازانی همچون مامفورد و اسکار نیومن، ابعاد و مقیاس انسانی در ساخت شهر، مظهر وحدت و امنیت معرفی می‌شود و در مقابل فضاهای وسیع و بزرگ، عامل اضطراب و نگرانی قلمداد می‌شوند. پرهیز از ایجاد فضاهای وسیع با عملکردهای مجزا و تعریف شده با هدف ارتقا حضور گروه‌های سنی و جنسی مختلف می‌تواند به خلق محیط امن کمک کند (نیومن، ۱۳۸۷). احساس ازدحام بیشتر به تجربه روانی فشار حاصل از تراکم فضا اطلاق می‌شود. بنابراین، مسأله ازدحام در ارتباط با اندازه فضا مورد توجه است. هرچند فضاهای بیکران و خالی خود اضطراب‌آور است و شرایط جرم‌خیزی را فراهم می‌کند، از طرف دیگر فضاهای کوچک، با توأم شدن ازدحام زیاد نیز می‌تواند شرایط آسیب‌پذیری را موجب شود (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۵۵). رابرت پارک و برجس^۴ بر این باور بودند که در منطقه انتقالی شهر به دلیل سطح بالای تحرک جمعیت، ناپایداری جمعیتی، ازدحام جمعیت و بالاترین نرخ جرم و بزهکاری مشاهده می‌شود (طالب پور، ۱۳۹۶: ۱۳۸).

ب - فرم فضا: این معیار دربردارنده شاخص قابلیت نمایانی فرم فضا است. نداشتن رؤیت بصری ناشی از فرم فضا، شرایط بسیار مناسبی برای اهداف و رفتارهای بزهکاران و

1. Mumford
2. Kevin Lynch
3. Collins
4. Robert Park and Berjes

خلاف‌کاران فراهم می‌کند. ساختار فیزیکی فضا یا فرم فضا نقش انکارناپذیری در چگونگی ایجاد فضاهای بدون دفاع دارد، از نظر نیومن سطوح و عناصر عمودی، فضای برآمده و محیط آن، سطوح کف فرورفته، کنج‌ها، سطوح L و U شکل و ... به دلیل عدم رؤیت بصری به مکان‌هایی تبدیل می‌شوند که طیف وسیعی از ناهنجاری‌ها را پذیرا بوده و از موارد کاهنده قابلیت نمایانی در فضا هستند (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۵۸). در تئوری CPTED بر اصل «دیدن و دیده شدن» به عنوان یک ابزار مهم در پیشگیری از جرم بسیار تأکید می‌شود. در زمینه طراحی فضاهای شهری دفاع‌پذیر، به نقش کاشت درختان و درختچه‌ها در ایمنی فردی توجه می‌شود. این ایده بر این پایه استوار است که درختان و درختچه‌ها در شهرها می‌توانند موجبات کمک به جنایت‌کاران را فراهم کنند (گل، یان، ۱۳۸۷؛ پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۶). لیندگرن و نیلسن نشان دادند که پوشش گیاهی خیلی متراکم و آشفته به طور مثبت با ترس بیشتر از جرم مرتبط است، زیرا عاملان جرم را پنهان می‌کند (لیندگرن و نیلسن^۱، ۲۰۱۲).

ج - دسترسی‌ها: این معیار شامل شاخص‌های نفوذپذیری و دسترسی به حمل و نقل عمومی است. کنترل دسترسی و تعیین قلمرو یکی از ایده‌های تئوری CPTED است که با تمرکز بر کاهش فرصت دسترسی به هدف‌های جرم برای خلاف‌کاران احتمالی و افزایش احساس خطر در آنها، به دست می‌آید. کنترل دسترسی از سه طریق غیررسمی یا طبیعی، رسمی و سازمان‌دهی شده توسط پرسنل امنیتی و راهکارهای مکانیکی مثل قفل و بست‌ها حاصل می‌شود (کوزنس^۲ و همکاران، ۲۰۰۵). از نظر مؤسسه «پروژه فضاهای عمومی» PPS^۳ عبور و مرور کاربران قانونی یک فضا با ایجاد حس قلمرو و از طریق تمرکز بر نقاط ورود و خروج به پارک‌ها کنترل می‌شود. وضوح مرزها به کاربران اجازه و توانایی بررسی حضور افرادی را می‌دهد که ممکن است برای آنها یک خطر محسوب شوند. که این عمل یعنی توانایی دید داخل و خارج منطقه، نفوذپذیری بصری نامیده می‌شود. وجود بوته‌زارها، نرده‌ها، دیوارها، گوشه‌ها، آلاچیق‌ها با ساختمان‌ها می‌تواند مانع از دید و در نتیجه کاهش درک ایمنی واقعی شود (پروژه فضاهای عمومی، ۲۰۰۸).

-
1. Lindgren and Nilsen
 2. Cozens
 3. Project for Public Spaces

سرویس‌دهی منظم وسایل نقلیه عمومی و امنیت فضای ایستگاه‌ها و پایانه‌ها یکی از مؤلفه‌های اصلی در جلب اعتماد عمومی به این نوع از حمل‌ونقل است. موارد مختلفی برای بهبودی ضریب امنیت عمومی در مؤلفه‌های حمل‌ونقل شهری مطرح شده که بر مسائلی تأکید دارند که نه تنها ابعاد فیزیکی، بلکه ابعاد روانی استفاده از مؤلفه‌های حمل‌ونقل شهری را در برمی‌گیرد (پروژه فضاهای عمومی، ۲۰۰۸؛ پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۷).

۲- آسایش بصری و محیطی: همبستگی آماری میان فراوانی وقوع جرایم و رفتارهای غیرمتعارف با مکان‌های آلوده بیان‌کننده آن است که آسایش بصری و محیطی از مؤلفه‌های مهم و اساسی محیط‌های شهری امن محسوب می‌شود (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۷۷-۱۶۳). انواع آلودگی‌ها در فضاهای شهری عبارتند از:

الف - آلودگی نمادی: نمادها و علائم و به عبارت دیگر نشانه‌ها، از عوامل مهم تشخیص قسمت‌های مختلف شهر هستند و افراد و به‌خصوص غریبه‌ها از طریق برقراری ارتباط با آنها احساس امنیت می‌کنند. وجود اطلاعات مبهم، درک نشدنی و نامربوط با مکان، نوعی آلودگی نمادی محسوب می‌شود. از نظر کوین لینچ؛ تسهیل در امر تشخیص جهت، از نخستین خصوصیات است که باید بر تصویری خوب از محیط مترتب باشد و به نوعی به شخص احساس امنیت در فضا بدهد و این درست برخلاف احساس ترسی است که بر شخص مستولی می‌شود (لینچ، ۱۳۷۲: ۱۶). نظریه «دیدهای متوالی» گوردن کالن، تأکیدی بر ادراک فضایی و بصری در فضاهای شهری است، به باور او شهر مجموعه‌هایی است که می‌توان در آن حرکت کرد و به‌صورت «تباین پیوسته مناظر» آن را ادراک کرد، نه به صورت تصویری ثابت (نایی و سلیمانی، ۱۳۹۶: ۹).

ب - آلودگی دیداری: از نظر صالحی، اغتشاش بصری در شکل شهر می‌تواند از طریق احساسی و ادراکی روی رفتارهای اجتماعی انعکاس یافته و اغتشاش رفتاری (رفتارهای نابهنجار) را در فضای شهری توجیه کند. بنابراین، آن بخش از فضاهای شهری که واجد تناسبات بصری مطلوبی هستند و به عبارت دیگر در آن اغتشاش بصری کم‌تری وجود دارد، نسبت به سایر فضاها کم‌تر با اغتشاش‌های رفتاری عجیب می‌شوند. مهم‌ترین اهداف هنر تناسبات مورد اشاره گوردن کالن و هنر مورد اشاره لینچ در طراحی شهری به تأمین آسایش بصری معطوف است (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۷۰). مطالعات دیگر نشان می‌دهد که رابطه مستقیم

بین وجود اختلال فیزیکی - بصری و ترس در فضاهای سبز شهری وجود دارد (ماروتایویران و وندن بوش، ۲۰۱۴).

پ - آلودگی نور: منظور از آلودگی نور، فقدان روشنایی مناسب در فضاهای شهری و عمومی است. سیستم روشنایی خوب خطرات احتمالی شناسایی متخلفان را افزایش می‌دهد و شانس این‌که کسی برای کمک به یک قربانی اقدام کند، افزایش می‌یابد (وکرل و ویتزمن^۱، ۱۹۹۵: ۲۸). از نظر یان گل، با توجه به این مسأله که فضاهای عمومی می‌باید در تاریکی نیز فعال باشند، نور یک عنصر است (گل، ۱۳۸۷: ۱۵۶). از نظر آلویس، طراحی مناسب روشنایی فضاهای عمومی می‌تواند ترسی را، کاهش دهد که افراد از بیرون رفتن پس از تاریکی هوا دارند. یکی از اثرات محسوس ناامنی فضاهای عمومی در شب، آلودگی نور است، که افزایش این شاخص باعث ترویج فعالیت‌های تفریحی، رفاهی و ... در فضاها می‌شود (آلوز^۲، ۲۰۰۹). دل نگر و نشان داد که چگونه وضعیت روشنایی بر انتخاب مسیر مردم از طریق یک سری آزمایش‌هایی در لیسبون و لندن تأثیر می‌گذارد (دل نگر و^۳، ۲۰۱۵). بنابراین، کمیّت و کیفیت نور از عوامل مهم در تأمین روشنایی و افزایش احساس امنیت شهروندان است، از طرف دیگر بهبود روشنایی علاوه بر تشویق ساکنان به استفاده از فضا، تقویت نظارت غیر رسمی را نیز موجب می‌شود.

ت - آلودگی محیطی: وجود فاضلاب و زباله در محیط‌ها و فضاهای شهری، کاهش کیفیت محیط را موجب می‌شود که بنا بر نظریه پنجره‌های شکسته^۴ که از سوی ویلسون و کلینگ^۵ در سال ۱۹۸۲ ارائه شد، ارتباط محیط‌های شهری آلوده، خشن و به هم‌ریخته را با افزایش جرم تعبیر می‌کند، زیرا نشانه نبود کنترل فردی و جمعی در این فضاها بوده و چراغ سبزی برای مجرمین محسوب می‌شود (پرکینز^۶، ۱۹۹۳: ۲۹). مطالعات به عمل آمده در ژاپن، حاکی از آن است که در ساختمان‌هایی که مجاور آن‌ها محل انباشت زباله باشد، شرایط

-
1. Wekerle and Whitzman
 2. Alves
 3. Del Negro
 4. Broken windows theory
 5. Wilson and Kelling
 6. Perkins

جرم‌خیزی در آن‌ها به همان نسبت بیشتر می‌شود. رهاسازی یا انباشت مواد زاید در محیط‌ها و فضاهای شهری باعث کاهش کیفیت محیط می‌شود و ریختن زباله در فضای شهری از سوی افراد در هر جامعه‌ای خود نوعی رفتار ضداجتماعی و طبق مقررات اغلب جوامع مترقی، جرم محسوب می‌شود (صالحی، ۱۳۸۶: ۸۴).

ث - آلودگی صوتی: مجرمان با بررسی هوشمندانه موقعیت‌ها، مکان‌ها و زمان‌ها، شرایطی را انتخاب می‌کنند که از به دام افتادن خود جلوگیری کند و به راحتی عمل مجرمانه خود را مرتکب شوند. از این رو مکان‌هایی که در آن‌ها یا در مجاورت آن‌ها آلودگی صوتی شدیدی وجود دارد، از این حیث مناسب است. مثلاً در حاشیه ایستگاه‌های راه آهن و خطوط ریلی که به‌طور ناگهانی و موقتی شدت ارتعاشات صدا ناشی از حرکت قطارها اتفاق می‌افتد، زمان مناسبی برای ارتکاب یک عمل مجرمانه سریع است (لطفی و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۴۲). از نظر بیان گل، امکان گفتگو کردن با مردم کیفیت فضای بیرونی را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد، در صورتی که میزان صدای زمینه کمتر از ۶۰ دسی بل باشد. شنیدن صدای دیگران، صدای قدم‌ها، آوازه‌ها و مانند این‌ها که بخشی از موقعیت اجتماعی کامل هستند، این میزان باید به ۴۵ تا ۵۰ دسی بل کاهش یابد (گل، ۱۳۸۷: ۱۵۸). اثرات آلودگی صوتی دوگانه ارزیابی می‌شود. از یک سو موجب افزایش فرصت‌های جرم‌خیزی فضاهای جرم‌خیزی می‌شود و از سوی دیگر با تشدید عوامل روانی، افزایش رفتارهای عصبی را موجب می‌شود (صالحی، ۱۳۸۷: ۱۸۴).

۳. فعالیت‌ها: امنیت یک فضا به کاربری‌های محاط‌کننده آن بستگی دارد و باید تدابیری برای کاهش اثرات منفی کاربری‌های خلوت و متروک، اندیشیده شود که مشکل‌ساز هستند. ایده کاربری‌های مختلط که در طی دهه ۱۹۶۰ توسط جین جیکوبز مطرح شد، هنوز هم به خوبی در دانش طراحی نفوذ نکرده است. در این ایده از ساختن محیط‌هایی که زنان را در نظر بگیرد بحث شده بود (بل^۱، ۱۹۹۸: ۱-۲۶). فعالیت مردم در ساعات شبانه‌روز باید فرصتی برای افزایش نظارت‌های طبیعی باشد. منظور این است که حضور مردم و ساکنان در محیط بیشتر شود، زیرا موجب افزایش نظارت و کنترل اجتماعی غیررسمی خواهد شد. تشویق مردم به انجام برخی فعالیت‌ها در فضاهای عمومی، مانع وقوع جرم است. در واقع طبق تئوری CPTED سعی بر آن است تا از ایجاد مناطق غیرقابل نظارت و به اصطلاح کور جلوگیری به عمل آید. افزودن اصل

«چشم‌های خیابان» از تئوری CPTED به برنامه‌ریزی و طراحی، فرصت‌هایی را برای مراقبت‌های نامحسوس از مکان‌های رها شده، پدید می‌آورد که ممکن است جرم و جنایت در آن‌ها رخ بدهد. مردم وقتی در معرض دید هستند، احساس امنیت بیشتری دارند. ایجاد محیطی که مردم را جذب و تشویق به پیاده‌روی (بدون ترس و حس ایمنی) کند، در واقع شمار مردم ناظر را افزایش می‌دهد که این نیروی مردمی برای امنیت خود مردم، بسیار قوی عمل می‌کند (لوبووا و متانی^۱، ۲۰۰۴: ۱۶). از نظر نظریه پردازانی چون گارسیا، اورتیز و پریس، میزان حضور و استفاده از فضاهای عمومی در جامعه متأثر از نحوه نظارت بر محدوده‌های جغرافیایی و ویژگی‌های محیطی آن است. به عبارتی، حضور تعداد مشخصی از مردم در فضاهای عمومی به همراه سایر ویژگی‌های کالبدی فضا مانند نوع کاربری و دسترسی به شبکه‌های دسترسی می‌تواند در ارتقای احساس امنیت و افزایش مراجعات افراد نقش داشته باشد (گارسیا-رامون، اورتیز و پرتس^۲، ۲۰۰۴: ۲۱۶).

آنچه در نظریه برنامه‌ریزی فضایی مطرح می‌شود، که کاربری زمین شهری باید به ادراک زیبایی، هویت فضایی و احساس تعلق به محیط شهری، پاسخ دهد که لازمه ایجاد فضاهای دفاع‌پذیر شهر است (سعیدنیا، ۱۳۷۸: ۱۵). در بحث کاربری زمین سه موضوع در رابطه با امنیت وجود دارد: تنوع کاربری‌ها (جیکویز، ۱۳۸۶)؛ تزریق کاربری‌های شبانه (جیکویز، ۱۳۸۶)؛ سازگاری کاربری‌ها با یکدیگر (پروژه فضاهای عمومی، ۲۰۰۸). از مهم‌ترین استراتژی‌های CPTED مربوط به کاربری زمین شامل قراردادن فعالیت‌های ایمن در مکان‌های ناامن و نیز قراردادن فعالیت‌های ناامن در مکان‌های مطمئن است. همچنین تفاوت قائل شدن بین فعالیت‌های پرخطر، کم‌خطر و بی‌خطر و نیز جداسازی زمانی و مکانی فعالیت‌ها و گروه‌های ناسازگار با یکدیگر است (کارمونا^۳ و همکاران، ۲۰۰۳).

۴. معنا و حس مکان: حس مکان در واقع تصور ذهنی مردم از محیط اطراف است که مردم را در ارتباط با محیط خود قرار می‌دهد (کاملی^۴ و همکاران، ۲۰۱۶). بررسی‌ها نشان می‌دهد ویژگی‌های کالبدی محیط با ایجاد معانی و تأمین فعالیت‌های خاص، در ایجاد حس

-
1. Lubuva and Mtani
 2. Garcia-Ramon, Ortiz and Prats
 3. Carmona
 4. Kameli

مکان مؤثر است. آشنا بودن فضا و نداشتن حس غربت (که موجب ترس و اضطراب می‌شود) در تقویت احساس امنیت ذهنی فرد نقش مهمی را دارد، به‌علاوه زمینه ذهنی مثبت یا منفی به یادمانده از فضا در احساس درک شده نسبت به فضا تاثیرگذار است (لاین و بارتون^۱، ۲۰۰۶). کوین لینچ اهمیت زیادی به الگوهای ذهنی و تصویری مردم می‌دهد و تمام تلاش وی شناخت رابطه متقابل فضای فیزیکی و فضای ذهنی خاطر است که در الگوهای رفتاری مشاهده‌کننده مؤثر واقع شده و متقابلاً در نحوه استفاده از فضای فیزیکی و کاربرد آن تأثیر می‌گذارد (طالب پور، ۱۳۹۶: ۱۳۹). داشتن تصویر ذهنی کامل از پدیده فضایی به منزله ادراک منطقی آن و در صورت استمرار، موجب احساس این همانی، و این همانی باعث احساس من و ما در محیط، احساس امنیت، آسودگی خاطر و اعتماد به نفس و تطبیق‌پذیری و سازگاری با فضاست (زاد رفیعی، ۱۳۸۴: ۱۵). گوردن کالن نیز در کتاب منظر شهری خود، این مطلب را بررسی می‌کند که چگونه ویژگی‌های بصری به ایجاد حس مکان و ترغیب به بودن مردم در یک فضا کمک می‌کنند (گل، ۱۳۸۷: ۱۷۰). ریمون لودرو^۲ با مطرح کردن شخصیت شهر، از نوعی تداوم تاریخی نام می‌برد که به خصوص در شهرهای قدیمی نمایان است. قدیمی بودن به اعتقاد او نوعی احساس امنیت به شهروندان می‌دهد که حاصل احساس تداوم در زمان است. این رابطه، رابطه‌ای عاطفی و تجربه‌ای شخصی است که برای شهروندان مختلف می‌تواند به شدت متفاوت باشد (فکوهی، ۱۳۸۷: ۲۱۵). احساس تعلق به محله، عاملی است که افراد را از بی‌تفاوتی نسبت به محل سکونتشان، خارج می‌کند و آن‌ها را برای نظارت بر آن تشویق می‌کند. این نظارت خود مهم‌ترین ضامن برقراری امنیت در سطح محله است (رستگار خالد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۶). در کل از جمع‌بندی مطالعات فوق، چارچوب نظری تحقیق در جدول (۱) ارائه می‌شود.

-
1. Lynne and Burton
 2. Raymond Ledrut

جدول ۱: چارچوب نظری عوامل مؤثر بر احساس امنیت در فضاهای شهری؛ مأخذ: نگارندگان

نظریه پردازان	مؤلفه ها	معیارها و شاخص ها	نظریات مربوطه
دیوید کانتر	کالبد	اندازه	طراحی فضاهای سازگار با مقیاس و ابعاد انسانی (مامفورد و اسکار نیومن)؛ تراکم بافت (کوین لینچ)؛ محدودیت در اندازه فضا برای ایجاد روابط اجتماعی (کامپلوسیته و مامفورد)؛ ترس از فضای باز و وسیع (کالینز)؛
		مقیاس فضا	بالاترین نرخ جرم در ازدحام جمعیت (رابرت پارک و برجس)؛ محدودیت در تراکم جمعیت برای ایجاد روابط اجتماعی (مامفورد)؛
	دسترسی	فرم	عدم رؤیت بصری سطوح برآمده و فرورفته و شکل های کنج L و U شکل (اسکار نیومن)؛ اصل «دیدن و دیده شدن» در تئوری CPTED (جیکوبز)؛ نحوه کاشت درختان (یان گل)؛ ارتباط پوشش گیاهی آشفته با ترس از جرم (لیندگرن و نیلسن)
		نفوذپذیری	کنترل دسترسی CPTED (جیکوبز)؛ ایجاد حس قلمرو و تمرکز بر نقاط ورود و خروج به پارک و وضوح مرزها (PPS)؛ نحوه ارتباط فضا با خیابان (جیکوبز)
	فعالیت	دسترسی به حمل و نقل عمومی	امکان استفاده از وسایل حمل و نقل عمومی مختلف برای رسیدن به فضا (PPS)
		معنا و تصورات	میزان تنوع کاربری ها (جیکوبز)؛ الگوی ساعات کار و وجود فعالیت های شامگاهی (جیکوبز و مونتگمری)؛ برگزار شدن مراسم و جشن های مختلف در فضا (PPS)؛ دسترس پذیر بودن فعالیت های تفریحی، فرهنگی و اجتماعی (جیکوبز)؛ فعالیت مردم در شبانه روز برای نظارت طبیعی و اصل «چشم های خیابان» در تئوری CPTED (جیکوبز)؛ افزایش حضور مردم با توجه به نوع کاربری و دسترسی به شبکه ها (گارسیا، اورتیز و پریتس)؛ سازگاری کاربری ها با یکدیگر (PPS).
اسماعیل صالحی	آسایش بصری و محیطی	آلودگی نمادی	آشنا بودن فضا و نداشتن حس غربت (لاین و بارتون)؛ شناخت رابطه متقابل فضای فیزیکی و فضای ذهنی (کوین لینچ)؛ تداوم تاریخی و رابطه عاطفی (ریمون لودرو)؛ حس مکان و ترغیب به حضور در فضا (گوردون کالن)
		آلودگی دیداری	تسهیل در تشخیص جهت (کوین لینچ)؛ نظریه «دیدهای متوالی» (گوردون کالن)؛ اغتشاش بصری منجر به اغتشاش رفتاری و ناامنی (صالحی)؛ هنر تناسبات (گوردون کالن و لینچ)؛
	آلودگی نور	وجود روشنایی هنگام شب (یان گل)؛ روشنایی منجر به ترویج فعالیت های تفریحی و رفاهی (آلوپس)	
	آلودگی محیطی	نظریه «پنجره های شکسته» (ویلسون و کلینگ)؛	
	آلودگی صوتی	سر و صدای کم و امکان شنیدن و صحبت کردن (یان گل)	

روش پژوهش

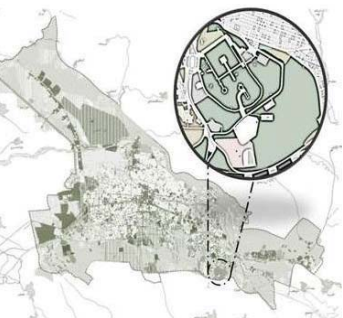
پژوهش حاضر به روش کیفی، با استفاده از تکنیک مصاحبه و نقشه شناختی، احساس امنیت زنان را در پارک ائل گلی تبریز شناسایی و ارزیابی کرده است. تحقیق با رویکرد روان‌شناسی محیطی و به‌طور قیاسی در چهار مکان اصلی و مختلف پارک در فصل بهار سال ۱۳۹۵ انجام شده است. پارک ائل گلی، بزرگ‌ترین و قدیمی‌ترین پارک این شهر است که به‌صورت گسترده مورد بازدید گردشگران و گروه‌های مختلف شهروندان قرار می‌گیرد. محدوده منتخب پارک ائل گلی تبریز، شامل فضاهایی بسیار پرتردد از بخش مرکزی و قسمت اصلی پارک و عموماً گره‌های اصلی که شامل فضاهای پرزدحام اطراف استخر هستند، و نیز فضاهایی با کاربری الحاقی و پیرامون محدوده اصلی که دربردارنده فضاهای کم رفت و آمد نیز است، بررسی و مطالعه میدانی شده است.

برای گردآوری داده‌ها، از میان انواع مصاحبه، از مصاحبه نیمه ساخت‌یافته استفاده شده است، این نوع مصاحبه به دلیل انعطاف‌پذیری و عمیق بودن، مناسب پژوهش‌های کیفی است. درباره اندازه و حجم نمونه‌ها در تحقیق کیفی این نکته لازم است یادآوری شود که قواعد دقیقی برای حجم نمونه وجود ندارد. زمانی می‌توان به کار انتخاب نمونه‌ها پایان داد که انتخاب نمونه‌ها اشباع شده باشد، یعنی دیگر امکان یافتن چیزهای جدید نباشد. در پژوهش حاضر برای انتخاب افراد مصاحبه شده، از روش نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع (نمونه‌گیری از زنان با سنین مختلف بالای هجده سال و با طبقه اجتماعی مختلف) و به شیوه تدریجی استفاده شده است. بنابراین، با استفاده از روش اشباع داده در پژوهش حاضر به‌عنوان استاندارد طلایی پایان نمونه‌گیری، حدود ۸۰ نفر از زنانی، انتخاب شدند که در پارک حضور داشتند. برای تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه، روش تحلیل مضمون به‌کار رفته است. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (براون و کلارک^۱، ۲۰۰۶: ۷۷).

تکنیک دیگر با عنوان نقشه شناختی نیز، بخشی از تصویر ذهنی است که به‌طور خاص بر روابط فضایی تمرکز دارد. نقشه‌های شناختی، بازنمودهایی درونی ارائه می‌دهند که خصوصیات

فضایی خاص محیط خارجی ما را شبیه‌سازی می‌کنند (روملهارت و نورمن، ۱۹۸۸). و الگویی انتزاعی و خلاصه شده از محیط برای فرد فراهم می‌کند تا بر اساس آن عمل کند. استراتژی به‌کار رفته برای استخراج نقشه‌های شناختی در این پژوهش، مشخص کردن محدوده است. در این تکنیک از مشارکت‌کنندگان خواسته می‌شود با علامت‌گذاری، مرزها و محدوده‌های ناامن ادراک شده (چهار مکان مشخص شده در نقشه شماتیکی پارک و چهار گره اطراف استخر پارک) را مشخص کنند.

معرفی محدوده مورد مطالعه: تبریز یکی از شهرهای بزرگ ایران و مرکز استان آذربایجان شرقی است. این شهر بزرگ‌ترین شهر منطقه شمال غرب کشور و قطب اداری، ارتباطی، بازرگانی، سیاسی، صنعتی، فرهنگی و نظامی این منطقه است. براساس سرشماری مرکز آمار ایران، شهر تبریز، با جمعیتی بالغ بر یک میلیون و ۴۹۴ هزار و ۹۹۸ نفر در سال ۱۳۹۰، پنجمین شهر پرجمعیت ایران پس از شهرهای تهران، مشهد، اصفهان و کرج محسوب می‌شود. طبق آمار سازمان پارک‌ها و فضای سبز در سال ۱۳۸۹، تعداد پارک‌های شهر تبریز حدود ۱۷۰ مورد است. پارک ائل‌گلی مهم‌ترین و قدیمی‌ترین مرکز تفریحی در شهر تبریز است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۹).

شکل ۱- نقشه مکان پارک ائل‌گلی تبریز (سمت راست) و دید به آن (سمت چپ)، مأخذ: نگارندگان

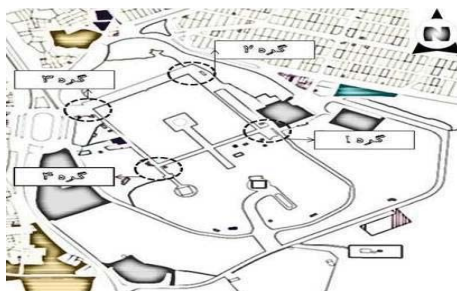
ئل‌گلی، استخری بزرگ دارد که مساحت آن ۵۴۶۷۵ متر مربع است. در جنوب آن تپه‌ای است که آن را از بالا تا پایین همسطح استخر پله‌بندی کرده و نهر آبی از آن به طرف پایین روان است. از سمت جنوبی و از وسط استخر خیابانی کشیده شده که استخر را به صورت شبه

1. Rumelhart and Norman

جزیره‌ای درآورده است و در مرکز استخر، عمارت با شکوه دو طبقه‌ای ساخته شده است. در پیرامون استخر از روزگاران قدیم، درختان کهنسالی سر به هم آورده که انعکاس عکس آن‌ها در آب، به زیبایی آن محوطه می‌افزاید. تمام تپه‌های جنوبی استخر به شکل بسیار زیبایی چمن کاری و گل کاری شده در روزهای گرم تابستان استراحت‌گاه مردم تبریز و مسافران سایر شهرهاست (پورتال شهرداری تبریز)، در شکل (۱) نقشه مکان پارک ائل گلی و دید به آن ارائه می‌شود.

یافته‌های پژوهش

بر اساس هدف پژوهش، یعنی شناخت و ارزیابی میزان امنیت زنان در پارک ائل گلی، تحقیق به روش کیفی با استفاده از نقشه شناختی و مصاحبه انجام شده است، تعداد مصاحبه‌شوندگان ۸۰ نفر بودند که ۶۰ درصد آن‌ها متأهل و ۴۰ درصد آن‌ها مجرد بود. بیش‌ترین تعداد مصاحبه‌شوندگان به میزان ۴۰ درصد دارای مدرک تحصیلی لیسانس و کم‌ترین تعداد آن‌ها به میزان ۵ درصد دارای مدرک دکتری بودند. از نظر اشتغال، بیش‌ترین تعداد پاسخ‌گویان به میزان ۶۵ درصد خانه‌دار و کم‌ترین تعداد آن‌ها به میزان ۳۵ درصد شاغل بودند. از نظر طبقه اجتماعی، ۴۵ درصد مصاحبه‌شوندگان دارای طبقه اجتماعی متوسط بوده و ۲۵ درصد آن‌ها از طبقه اجتماعی بالا برخوردار بودند و ۳۰ درصد آن‌ها دارای طبقه اجتماعی پایین بودند. از نظر سنی، بیش‌ترین تعداد مصاحبه‌شوندگان به میزان ۶۵ درصد در فاصله سنی (۲۰-۴۰) سال قرار داشته و کم‌ترین تعداد آن‌ها به میزان ۳۵ درصد، ۴۰ سال به بالا بودند. شکل (۲) نقشه شماتیکی پارک ائل گلی تبریز است که چهار مکان اصلی پارک را با چهار شماره نشان می‌دهد.

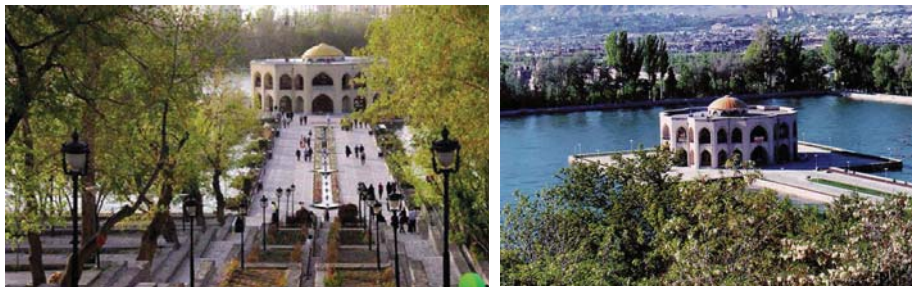

شکل ۲- نقشه کلی پارک ائل گلی تبریز (سمت راست)؛ نقشه مکان‌یابی چهار گره ترافیکی در مسیر پیاده

اطراف دریاچه پارک (سمت چپ)؛ مأخذ: نگارندگان

مکان شماره (۱) در نقشه شماتیکی، عمارت کلاه فرنگی هشت ضلعی که به کاخ ائل گلی^۱ شهرت دارد، در مرکز دریاچه ائل گلی واقع شده است و امروزه به صورت یک تالار پذیرایی مورد استفاده قرار می‌گیرد (شکل ۳، تصویر سمت راست).

مکان شماره (۲)، تپه نسبتاً بلندی در بخش جنوبی دریاچه ائل گلی قرار گرفته که جنگل‌کاری شده و آبشارهای مصنوعی متعددی از این تپه به سمت داخل دریاچه سرازیر می‌شود. همچنین از ضلع جنوبی دریاچه تا مرکز آن و محل کاخ ائل گلی، خیابانی کشیده شده که عمارت کلاه فرنگی را به صورت یک شبه‌جزیره درآورده است (شکل ۳، تصویر سمت چپ).

شکل ۳- تصویری از کاخ ائل گلی، بخش ۱ از نقشه پارک (سمت راست)؛ تصویری از تپه شیبدار جنوبی

پارک، بخش ۲ از نقشه پارک (سمت چپ)، مأخذ: نگارندگان

مکان شماره (۳)، فضای نسبتاً خانوادگی و دنج و طبیعی با وجود آلاچیق‌ها که در بخش جنوب شرقی و جنوب غربی دریاچه واقع شده است و امکاناتی برای اقامت شبانه و نور مناسب در شب و فضای بازی برای کودکان لحاظ شده است. بخش جنوب غربی نزدیک به هتل پنج ستاره معروف پارس است و دسترسی نزدیکی به خیابان و پارکینگ دارد (شکل ۴، تصویر سمت راست).

مکان شماره (۴)؛ این مکان شامل فضاهای پیاده‌روی با دسترسی به بوفه‌ها و فروشگاه‌های

۱. کاخ ائل گلی، در دوران حکومت سلطان یعقوب آق‌قویونلو احداث شده و در دوران سلطنت صفویان گسترش یافته است. قهرمان میرزا (هشتمین پسر عباس میرزا) نیز این عمارت را تکمیل کرده و آن را به صورت یک گردشگاه سلطنتی برای درباریان قاجار درآورده است.

مواد غذایی، دسترسی به لونا پارک (شهربازی) و پارکینگ‌ها، فضای ورزشی (جاده سلامت) در شمال استخر و محدوده دسترسی بین مکان‌های ۲ و ۳ را شامل می‌شود (شکل ۴، تصویر سمت چپ).

شکل ۴- تصویری از فضای خانوادگی و طبیعی در جنوب شرقی و غربی پارک ائل گلی، بخش ۳ از نقشه پارک (سمت راست)؛ تصویری از جاده سلامت پارک ائل گلی، بخش ۴ از نقشه پارک (سمت چپ)، مأخذ:

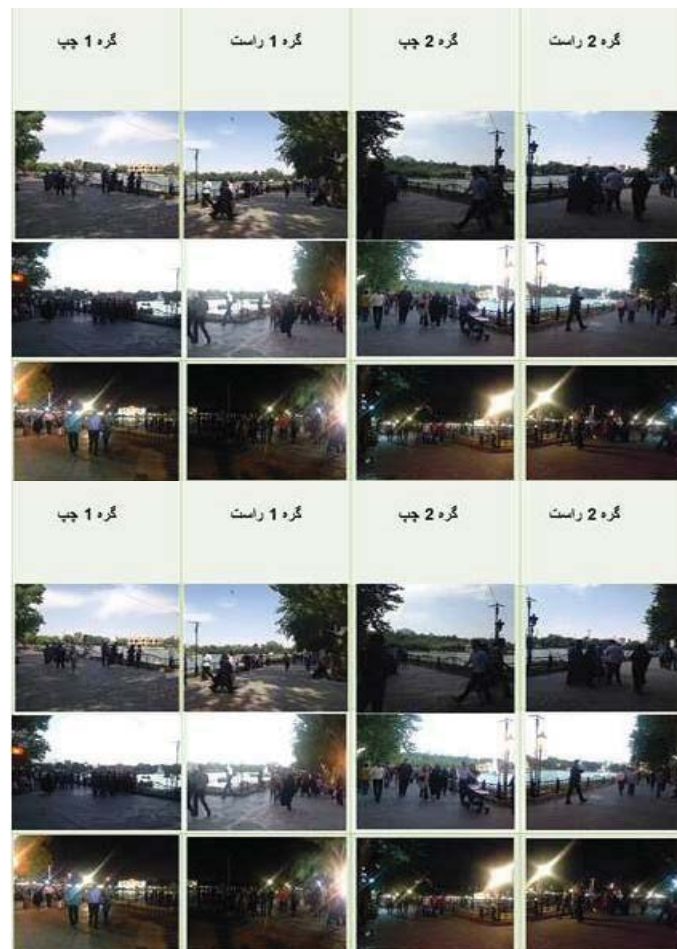
نگارندگان

با توجه به مدل مفهومی تحقیق، مؤلفه‌های امنیت زنان در چهار مفهوم معنا، فعالیت، کالبدی و آسایش بصری و محیطی در پارک ائل گلی تبریز ارزیابی شده است و شاخص‌های هر یک از مؤلفه‌های مذکور بر اساس نظرات زنان شرکت‌کننده در مصاحبه توضیح داده می‌شود. در پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان، حس مکان و نوستالژیک برای عمارت رستوران ائل گلی و دریاچه به‌کار برده شده است. با توجه به این‌که حس مکان بر اثر تداوم حضور در طی زمان و طی فرآیندی توسط استفاده‌کنندگان شکل می‌گیرد، احساس مطلوبیت و رضایت را در زنان می‌تواند تقویت کرده و در نهایت باعث ارتقا سطح احساس امنیت در آن‌ها شود. میزان آگاهی و شناخت فرد از محیط، نقش مهمی در احساس امنیت دارد، به‌طوری‌که هر قدر فرد نسبت به محیط خود دارای اطلاعات بیشتری باشد، استراتژی‌های مناسب‌تری برای مواجهه با مسائل و مشکلات آن منطقه در نظر می‌گیرد. با توجه به این‌که آگاهی شرکت‌کنندگان نسبت به عمارت و استخر یا دریاچه اطراف آن بیشتر مطرح شده بود، این عامل خود در ایجاد حس امنیت زنان در اطراف استخر نقش مؤثری داشت.

اندازه و مقیاس فضا از شاخص‌های مؤلفه کالبدی است که نقش مهمی در ایجاد حس امنیت در کاربران فضاهای شهری دارد. در پاسخ‌های شرکت‌کنندگان از میان چهار مکان مشخص شده در روی نقشه شماتیکی پارک، بیشتر مکان‌های شماره ۱ و ۴ از نظر ابعاد،

مقیاس و فرم فضایی قابل تصور و واجد تصویر ذهنی واضح تری بودند و در کل فرم مکان شماره ۱ یعنی مکان عمارت، استخر و مسیر اطراف آن از میان مکان‌های مختلف پارک، از قابلیت نمایشی بالایی برخوردار بودند. مقایسه جمعیت موجود در شب و نقشه کاربری‌های فعال در شب حاکی از آن است که تقریباً تنها بخش زنده محیط در شب همان محیط پیرامون استخر است و از طرفی مجاورت با شبکه معابر اصلی که رفت و آمد در آن‌ها همیشگی است (دسترسی شرقی از پارکینگ؛ و دسترسی غربی از راه پله و ورودی اصلی)، از عوامل مؤثر بر افزایش احساس امنیت زنان استفاده‌کننده از پارک ائل گلی است. از طرفی امکان دسترسی به وسیله نقلیه و حمل و نقل عمومی، حضورپذیری و احساس امنیت را در زنان افزایش می‌دهد. همچنین مجاورت با کاربری‌های تجاری و تفریحی در اطراف استخر مانند فروشگاه‌های متعدد مواد غذایی و شهربازی سبب ایجاد و افزایش احساس امنیت زنان می‌شود. با توجه به این‌که بیش‌ترین ازدحام و تراکم جمعیتی در مسیرهای اطراف استخر شکل می‌گیرد. بنابراین، به روش نقشه شناختی طبق شکل شماره ۲ (تصویر سمت چپ) مسیرهای اطراف استخر در چهار گره (گره‌های ۱، ۲، ۳ و ۴) از نظر ازدحام، تراکم جمعیتی، دسترسی و حس امنیت، بررسی شد.

همچنین برای سنجش تأثیرگذاری میزان فعال بودن کاربری‌های محدوده در ساعات مختلف پس از تاریکی هوا بر رونق و حیات عمومی محدوده، تصاویر جمعیت روزانه استفاده‌کننده از فضا با جمعیت شبانه در قالب جدولی مصور مقایسه شده است. بررسی ازدحام کاربران به ترتیب تغییر از روز به شب در گره‌ها (تصاویر از بالا به پایین در شکل‌های ۶و۵) نشان می‌دهد که در هر چهار گره، میزان ازدحام کاربران به ویژه کاربران مرد در شب بیشتر است، به ویژه گره‌های شماره ۳ و ۴؛ و این مورد طبق نظر شرکت‌کنندگان باعث ایجاد حس ناامنی در زنان می‌شود. بررسی گره‌ها از نظر دسترسی و نفوذپذیری نشان می‌دهد که گره شماره ۱ (دسترسی شرقی از پارکینگ مجموعه) و گره شماره ۳ (دسترسی اصلی و غربی از خیابان اصلی از طریق پله) به دلیل نفوذپذیری و نزدیکی به معابر و محل تقاطع ورود و خروج کاربران نسبت به گره‌های دیگر از امنیت نسبتاً بالایی برخوردار است.

شکل ۵- مقایسه میزان ازدحام در ساعات شب و روز در گره‌های ۱ و ۲؛ مأخذ: نگارندگان

شکل ۶- مقایسه میزان ازدحام در ساعات شب و روز در گره‌های ۳ و ۴؛ مأخذ: نگارندگان

با توجه به مشاهدات و بررسی میدانی محقق در پارک ائل گلی، میزان روشنایی دور استخر بیشتر از سایر مکان‌ها است، میزان نور و روشنایی (آلودگی نور) که یکی از مؤلفه‌های عامل آسایش بصری و محیطی مؤثر بر احساس امنیت زنان است، اغلب، اوقات فراغت زنان در اطراف استخر رخ می‌دهد و این خود عامل تقویت‌کننده روانی برای زنان در پارک است. مطابق نظرات زنان شرکت‌کننده در مصاحبه، امنیت در این قسمت از پارک بیشتر از سایر مکان‌ها است.

مکان شماره ۲، که شامل بافت الحاقی فضا یعنی قسمت‌های شبیدار و مرتفع پارک است (بخش ۲ از شکل ۲)، در این مجموعه محور توپوگرافی با دو رشته پله در طرفین محور اصلی باغ به‌عنوان عامل جهت‌دهنده، سازمان‌دهنده و تقسیم‌کننده در فضای پارک از آن جهت که عناصر مختلف را به هم وصل می‌کنند، از المان‌های اصلی در فرم‌دهی به پارک و ایجاد حس فضایی و محصوریت به حساب می‌آید. این بخش که حالت نیمه عمومی و محصور دارد (با پوشش گیاهی مرتفع) و دارای دسترسی محدودتری است (فضای غیرقابل دفاع)، دلیلی بر اجتناب مضاعف زنان از حضور در چنین فضاهای خلوتی است. بنابراین، ترجیح می‌دهند به

صورت جمعی و خانوادگی در این مکان حضور بیابند.

در پاسخ‌های شرکت‌کنندگان از میان چهار مکان مشخص شده در روی نقشه شماتیکی پارک، مکان شماره ۳ از نظر ابعاد و مقیاس فضایی بزرگ‌تر، و از نظر فرم فضایی با قابلیت نمایانی و تصویر ذهنی ضعیف است. بنابراین، مکان مذکور از نظر اندازه و فرم فضا حس نامنی در کاربران زن ایجاد می‌کند؛ اما از نظر دسترسی و نفوذپذیری در سطح مناسبی قرار دارد. همچنین به دلیل نور مناسب در شب و استفاده به عنوان اقامت‌گاه شبانه و نیز دارای فضای بازی کودکان از نظر امنیت شبانه در سطح قابل قبولی است.

مکان شماره ۴ که بیشتر شامل فضاهای پیاده‌روی کاربران فضا و جاده سلامت در شمال استخر است، جاده سلامت از نظر زنان دلیل نورپردازی کم و نامناسب، محصوریت بیشتر فضا و مرتفع بودن درختان و همچنین نفوذپذیری و دسترسی محدود و نامناسب به معابر دارای احساس امنیت پایینی است. فضاهای پیاده‌روی بین مکان ۲ و ۳ نیز به دلیل شب زیاد و نورپردازی نامناسب، احساس امنیت نسبتاً پایینی برای زنان دارد، اما فضای پیاده‌روی بین پارکینگ و شهربازی لوناپارک به دلیل محصوریت و دسترسی مناسب و وجود کاربری‌های تجاری و تفریحی از احساس امنیت نسبتاً قابل قبولی برخوردار است.

بنابراین، با خلق فضاهایی که دارای حیات شبانه بوده و روشنایی و نظارت شبانه معابر را تأمین می‌کنند، می‌توان ضریب امنیت شبانه فضاها را خواه برای زنان یا سایر گروه‌های اجتماعی نظیر کودکان و سالمندان، افزایش داد. نتایج حاصل از بررسی نظرات شرکت‌کنندگان در پژوهش نشان می‌دهد که میزان عبور بانوان در شب از محدوده مطالعاتی، با میانگین پایین و میزان احساس نامنی در شب نسبتاً بالا است. میزان نظارت عمومی بر فضا از دید شرکت‌کنندگان در تحقیق در سطح پایینی قرار دارد و این نداشتن اطمینان آن‌ها را به نظارت طبیعی در محیط نشان می‌دهد و اغلب تنها ابزار امدادسانی را استفاده از تلفن شخصی می‌دانستند و با وجود کنترل محدوده مطالعاتی توسط مراکز نیروی انتظامی و دوربین مداربسته در محوطه پارک (اغلب از این کنترل بی‌خبر بودند)، میزان دسترسی به امداد در سطح پایینی ارزیابی شده است. همچنین از میان نظرات شرکت‌کنندگان، تعرض جنسی، تعرض کلامی، ایجاد مزاحمت و دزدی به عنوان عوامل اصلی تهدیدکننده امنیت زنان شمرده شده است، از نظر آن‌ها، وجود نیروی پلیس تأثیر محسوسی در افزایش امنیت آن‌ها نگذاشته است. بنابراین،

یکی از نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که علاقه به نظارت طبیعی در فضا نسبت به نظارت مصنوعی بسیار زیاد بوده و لزوم برنامه‌ریزی برای ترویج این نوع از نظارت و آگاهی از نصب دوربین‌های مداربسته را روشن می‌سازد.

به طور کلی با توجه به یافته‌ها موارد ذیل برای افزایش احساس امنیت زنان در پارک مطرح می‌شود:

- نوع و نحوه قرارگیری درختان و توجه به میزان محصوریت فضا (میزان دید و نظارت) برای جلوگیری از وقوع جرم
- افزایش امنیت و زمان استفاده از پارک با نورپردازی مناسب در شب
- افزایش امنیت با نصب دوربین مداربسته و کنترل کننده
- تقویت فضاهای فرهنگی و اجتماعی و کاربری‌های فعال در پارک
- توجه به نحوه دسترسی و فراهم کردن سهولت نظارت شهروندان و مراجعان به پارک بر فضاهای درونی پارک
- توجه به اندازه و مقیاس انسانی فضاها و قابلیت تصویرپذیری و نمایانی آن‌ها در میان کاربر زنان

بحث و نتیجه‌گیری

امنیت از بنیادی‌ترین ارکان حیات هر فرد و جامعه است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر به‌عنوان یکی از حقوق اجتماعی انسان و در ردیف آزادی است. از آن جایی که یکی از آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه در مقوله احساس امنیت اجتماعی در فضاهای عمومی، زنان هستند، برای این‌که زنان در فضاهای شهری به خصوص بعد از تاریکی هوا احساس امنیت کنند، باید بتوانند محیط را برای خودشان ترجمه و تفسیر کنند. هدف کلی پژوهش حاضر، ارزیابی احساس امنیت زنان در پارک ائل گلی تبریز با به‌کارگیری تکنیک‌های نقشه‌شناختی و مصاحبه و ارائه راه‌کارهایی برای حضور فعال‌تر آن‌ها در سطح پارک است.

نتایج بررسی‌های پژوهش در فضاهای عمومی پارک ائل گلی مبین آن است که احساس امنیت پاسخ‌گویان در نقاط مختلف پارک متفاوت است. بیش‌ترین عوامل در ادراک احساس امنیت زنان در نمونه موردی ناشی از سه معیار کالبدی، فعالیتی و آسایش بصری و محیطی

است، از معیار کالبدی، شاخص احساس ازدحام جمعیت، و از معیار آسایش بصری و محیطی، شاخص‌های آلودگی نمادی و آلودگی نور اثرگذاری بیشتری دارد. در کل مؤلفه کیفیت فعالیت‌ها و کاربری زمین و مؤلفه آلودگی نور از بین مؤلفه‌ها بیش‌ترین اثرگذاری را بر احساس امنیت زنان شرکت‌کننده دارد.

مطابق یافته‌ها از نظر شرکت‌کنندگان، مکان شماره (۱) و (۲) به ترتیب دارای بیش‌ترین و کم‌ترین احساس امنیت در زنان است. طبق نظرات شرکت‌کنندگان، احساس امنیت در مکان شماره (۱) به دلیل وجود دوربین‌های مداربسته و کنترل‌کننده، مجاورت با شبکه معابر اصلی و دسترسی به وسیله حمل و نقل عمومی، مقیاس و قابلیت نمایانی فضا در ذهن کاربران، نورپردازی مناسب و نیز وجود کاربری‌های رفاهی، تفریحی و تجاری در این منطقه بیش‌تر است. بررسی احساس امنیت زنان در چهار گره از فضای اطراف استخر نشان داد که گره‌های ۳ و ۴ به دلیل تراکم و ازدحام کاربران مرد به‌ویژه در شب و بنابراین، جنسیتی شدن فضا، احساس امنیت پایینی دارد و گره‌های ۱ و ۳ به دلیل نفوذپذیری و نزدیکی به معابر، امنیت قابل قبولی را دارد. در سایر نقاط پارک ائل‌گلی نیز نوع، ارتفاع و نحوه قرارگیری پوشش گیاهی، شیب زیاد، محصوریت و نفوذپذیری نامناسب، فقدان مقیاس و قابلیت نمایانی فضا و از همه مهم‌تر نورپردازی نامناسب، سبب کاهش احساس امنیت در زنان شده است. به ویژه مکان شماره (۲) به لحاظ داشتن شیب زیاد و محصوریت بالا، پوشش گیاهی مرتفع و دسترسی محدودتر از نظر زنان امنیت پایینی دارد. همچنین در مکان شماره (۴)، به دلیل نورپردازی نامناسب، محصوریت بیشتر، مرتفع بودن درختان و نفوذپذیری و دسترسی محدود و نامناسب به معابر، احساس امنیت زنان پایین گزارش شده است. بررسی احساس امنیت در مکان شماره (۳) از پارک ائل‌گلی، نشان می‌دهد که از یک طرف به دلیل دارا بودن ابعاد و مقیاس فضایی بزرگ‌تر و نیز قابلیت نمایانی و تصویر ذهنی ضعیف از این مکان، احساس امنیت از نظر کاربران زن کاهش یافته است، و از طرف دیگر با داشتن دسترسی و نفوذپذیری مناسب به محیط و معابر اطراف، احساس امنیت از این لحاظ در حد قابل قبولی گزارش شده است.

همچنین نتایج یافته‌های تحقیق نشان داد که با وجود این‌که تعرض جنسی، تعرض کلامی، ایجاد مزاحمت و دزدی به عنوان عامل اصلی تهدیدکننده امنیت زنان شمرده می‌شود، اما

استقرار نیروی پلیس چندان تأثیر چشم‌گیری در افزایش امنیت آن‌ها نمی‌گذارد. بنابراین، تأکید بر وجود نظارت طبیعی در مکان‌های مختلف پارک به ویژه مکان‌های آسیب‌پذیر ضروری است. این نتایج هم‌سو با نظریات افرادی مانند جین جیکوبز، کوین لینچ و اسکار نیومن است که معتقدند خصوصیات و ویژگی‌های مکان می‌تواند در پیش‌بینی میزان ناامنی مؤثر باشد. در ذیل پیشنهادات و راه‌کارهایی برای افزایش امنیت زنان در مکان‌های مختلف پارک ائل گلی ارائه می‌شود:

پیشنهادهای برخاسته از این پژوهش عبارت هستند از:

- نصب دوربین‌های مداربسته و کنترل‌های نامحسوس توسط زنان و مردان در مکان‌های ورود و خروج افراد به‌ویژه در گره‌های (۳ و ۴) در مکان شماره (۱) از پارک ائل گلی
- کاهش ارتفاع پوشش‌های گیاهی برای ایجاد محصوریت مناسب و نه زیاد؛ به‌کارگیری فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و تفریحی با مشارکت زنان و نورپردازی مناسب در شب به همراه طراحی مبلمان‌های جمعی و گروهی برای استفاده خانوادگی در مکان شماره (۲) از پارک ائل گلی
- به‌کارگیری المان‌ها و فرم‌های شاخص در مقیاس انسانی؛ ایجاد فعالیت‌های پویا و سرزنده توسط زنان (مانند برگزاری مسابقات تفریحی و ورزشی و نیز فعالیت‌های زنانه از جمله ساخت صنایع دستی و رفاهی و خدماتی و ...)؛ ایجاد حس محصوریت با استفاده از پوشش‌های گیاهی با ارتفاع مناسب برای کاهش مقیاس فضای وسیع در مکان شماره (۳) از پارک ائل گلی
- نورپردازی مناسب در شب؛ کاهش ارتفاع درختچه‌ها و ایجاد دسترسی‌های مشخص و تعریف شده از فضای اطراف استخر و فضای پیرامون پارک به مکان شماره (۴) یا جاده سلامت پارک ائل گلی و نظارت بیشتر بر این مکان به ویژه با مشارکت زنان و القاء تحرک و پویایی با ایجاد کاربری‌های سیار
- افزایش نظارت طبیعی بر فضا با حضورپذیری بیشتر زنان در پارک از طریق برگزاری

برنامه‌های تفریحی مانند مسابقات سرگرمی و ورزشی؛ و استفاده از هشدارهای نمادین برای تحت کنترل بودن فضا به ویژه در مکان‌های (۲ و ۴) از پارک ائیل گلی

- تقویت قلمروها و تفکیک عرصه‌های فردی و جمعی (خانوادگی) با استفاده از پوشش گیاهی و حصار تزئینی با محصوریت مناسب و قابل کنترل با ایجاد مبلمان‌های مربوطه به‌ویژه برای مکان‌های (۲ و ۳) از پارک ائیل گلی
- شاخص کردن ورودی‌ها با المان‌ها و نمادهای نوستالژیک به همراه نورپردازی متفاوت

منابع

- ابراهیمی، قربانعلی و مسلمی، رقیه (۱۳۹۰). اوقات فراغت، سرمایه فرهنگی و زنان (مطالعه موردی: زنان شهرستان جویبار). نشریه زن در توسعه و سیاست، ۹(۴): ۷۳-۹۱.
- الماسی، مسعود (۱۳۹۵). بررسی عوامل مرتبط با احساس امنیت اجتماعی زنان (مورد مطالعه: زنان ساکن مجتمع‌های مسکونی مهرشهر ایلام). مجله مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۱۴(۱): ۱۰۳-۱۲۷.
- اکبری، رضا و پاک بنیان، سمانه (۱۳۹۱). تأثیر کالبد فضاهای عمومی بر احساس امنیت اجتماعی زنان (نمونه موردی: محله نارمک و شهرک اکباتان شهر تهران). نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی، ۱۷(۲): ۵۳-۶۴.
- احمدی، یعقوب و اسمعیلی، عطاء (۱۳۸۹). سنجش احساس امنیت زنان مبتنی بر عوامل چند بعدی و میان رشته‌ای در شهر مشهد. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۱(۲): ۱۶۹-۱۹۰.
- افشار، زین العابدین (۱۳۸۵). امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته پژوهشی علوم اجتماعی، تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- بزی، خدارحم و رضایی بیت‌اله (۱۳۹۱). بررسی ساختارهای شهری مطلوب زنان با تأکید بر امنیت، در شهر زابل. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۲(۵): ۱۸-۳۶.
- بمانیان، محمدرضا، رفیعیان، مجتبی و ضابطیان، الهام (۱۳۸۸). «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری: مطالعه موردی محدوده اطراف پارک شهر تهران». نشریه زن در توسعه و سیاست، ۷(۲۶): ۴۹-۶۷.
- پوراحمد، احمد، آروین، محمود و رحیم‌پور، نگار (۱۳۹۶). ارزیابی احساس امنیت زنان در فضاهای شهری؛ مطالعه موردی: منطقه یک شهر اهواز. مجله مطالعات شهری، ۶(۲۳): ۵۳-۶۸.
- تولایی، نوین (۱۳۷۹). شکل شهر منسجم، مطالعه انسجام کالبدی شهر در اندیشه و عمل. رساله دکتری، تهران: دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران.

- جیکویز، جین. (۱۳۸۶). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی. ترجمه حمید رضا پارسی و آرزو افلاطونی، تهران: دانشگاه تهران.
- حسینی، سید هادی و سمیعی پور، داود. (۱۳۹۴). تحلیل تطبیقی رضایت‌مندی زنان از پارک‌های شهری (پارک بانوان حجاب و پارک مختلط ملت (مشهد)). *مجله مطالعات اجتماعی روان شناختی زنان*، ۱۳(۳): ۴۳-۷۶.
- رحیمی، لایلا و پیربابایی، محمدتقی (۱۳۹۲). نقش سازماندهی فضایی و ادراکی خیابان در احساس امنیت عابرین (مطالعه موردی: شهر تبریز). *مجله هویت شهر*، ۷(۱۶): ۷۱-۸۰.
- رستگار خالد، امیر، سلمانی بیدگلی، مسعود و آران دشتی، سمیه (۱۳۹۳). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی همسایگی با احساس امنیت محله‌ای (مورد مطالعه: شهر آران و بیدگل). *مجله جامعه شناختی شهری*، ۴(۱۱): ۹۱-۱۲۶.
- زاد رفیعی، ناصر (۱۳۸۴). فرایند اجتماعی فضایی هویت شهر، مقدمه‌ای بر شناخت و توانمندسازی هویت شهر ایرانی، *مجله آبادی*، ۱۵(۴۸): ۱۰-۲۱.
- سعیدنیا، احمد. (۱۳۷۸). *کتاب سبز راهنمای شهرداری‌ها، جلد دوم (کاربری زمین شهر)*، مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری. تهران: سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، وزارت کشور.
- شربتیان، محمدحسین (۱۳۹۳). سنجش ابعاد اجتماعی و روانی احساس امنیت زنان کلان شهر مشهد و عوامل مؤثر بر آن. *مجله زن و مطالعات خانواده*، ۶(۲۳): ۷۹-۱۰۰.
- صالحی، اسماعیل. (۱۳۸۶). نقش آسایش محیطی فضاهای شهری در پیشگیری از ناهنجاری‌های رفتاری، *محیط شناسی*، ۳۳(۴۴): ۸۳-۹۴.
- صالحی، اسماعیل. (۱۳۸۷). *ویژگی‌های محیطی فضاهای شهری امن*. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری.
- طالب پور، اکبر. (۱۳۹۶). رابطه فضاهای بی‌دفاع شهری با احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: شهروندان شهر تهران). *مجله جامعه شناختی شهری*، ۷(۲۲): ۱۳۵-۱۵۶.
- علیخواه، فردین و نجیبی ربیعی، مریم (۱۳۸۵). زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری.

- فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، ۶(۲۲): ۱۰۹-۱۳۱.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۷). انسان شناسی شهری، چاپ پنجم، تهران: نی.
- گلی، علی. (۱۳۹۰). زنان و امنیت در فضاهای عمومی شهری. *مجله جامعه شناسی تاریخی*، ۳(۲): ۱۴۳-۱۶۵.
- گلی، علی.، زادولی، شاهرخ و زادولی، فاطمه (۱۳۹۲). ارزیابی نگرش جنسیتی در طراحی فضاهای شهری، مطالعه موردی: پارک بانوان شمس تبریز. *نشریه زن در توسعه و سیاست*، ۱۱(۲): ۱۷۱-۱۸۸.
- گلکار، کورش (۱۳۷۹). مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری. *نشریه صفحه*، ۳۲(۳): ۳۸-۶۵.
- لینچ، کوین (۱۳۷۲). *سیمای شهر*. ترجمه منوچهر مزینی، تهران: دانشگاه تهران.
- لطفی، صدیقه، آنامرادنژاد، رحیم و واحدی، حیدر. (۱۳۹۴). ارزیابی مؤلفه‌های کالبدی فضاهای عمومی و تأثیر آن در احساس امنیت اجتماعی شهروندان بابلسر. *مجله پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، ۴(۹): ۱۳۱-۱۵۲.
- میرمحمدتبار، سید احمد، مجدی، علی اکبر و بنیاد، لیلی (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی زنان (فراتحلیلی از تحقیقات موجود). *مجله مطالعات اجتماعی روان شناختی زنان*، ۱۴(۴): ۱۲۳-۱۵۶.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۸۹). www.amar.org.ir.
- نیومن، اسکار (۱۳۸۷). *خلق فضاهای قابل دفاع*. ترجمه فائزه رواقی و صابر کاوه، تهران: طحان.
- نایی، هوشنگ و سلیمانی، مهدی (۱۳۹۶). بررسی رابطه وضعیت کالبدی فضایی، جرم و احساس امنیت در فضاهای شهری (مطالعه موردی پیاده‌روها در شهر خرم آباد). *مجله جامعه شناختی شهری*، ۷(۲۲): ۱-۲۲.
- Alves, T. (2009). *Geografiadanoite Centrode Estudos Geograficos*, Universidade de Lisboa.
- Akbari, R. and Pakbonyan, S. (2012). The effect of the public spaces form on the sense of social security of women (case study: Narmak neighborhood and Ekbatan town of Tehran city). *Journal of Fine Arts, Architecture and Urban*

- Design*, 17(2): 53-64(Text in Persian).
- Alikhah, F. and Najibi Rabiei, M. (2006). Women and fear of crime in urban spaces. *Social Welfare Scientific-Research Journal*, 6(22): 109-132(Text in Persian).
- Almasi, M (2016). Investigating the factors related to social security in women (Case Study: Women Living in Mehrshahr of Ilam Residential Complexes). *Quarterly Journal of Women's Studies sociological and psychological*, 14(1): 103-127(Text in Persian).
- Ahmadi, Y. and Esmaeili, A. (2010). Measurement of women's sense of security based on multidimensional and interdisciplinary factors in Mashhad. *Applied sociology*, 21(2): 169-190(Text in Persian).
- Afshar, Z. (2006). *Women's social security in Tehran. MSc Thesis, Social Sciences Research*, University of Tehran, Faculty of social sciences, Tehran, Iran(Text in Persian).
- Barbosa, Olga, et al. (2007). Who benefits from access to green space? A case study from Sheffield, UK, *Landscape and Urban Planning Journal*, No. 83, available at: www.sciencedirect.com.
- Braun. V. and Clark. V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*. vol. 3. No. 2 . pp. 77-101.
- Bazi, Kh. and Rezaee, B. (2012). The study of women's desirable urban structures with an emphasis on security in Zabul. *Geographical Planning of Space Journal*, 2(5): 18-36(Text in Persian).
- Bemanian, M. R., Rafieian, M. and Zabetian, E. (2009). Measuring the effective factors on promoting women's security in urban Areas: A Case Study of the area around the Shahr Park in Tehran. *Journal of Women in Development and Politics*. 7(26): 49-67(Text in Persian).
- Cozens, P. M., Saville, G., and Hillier, D. (2005). Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography. *Property Management*, 328-344.
- Colquhoun, I. (2004). *Design out Crime: Creating Safe and Sustainable Communities*. Oxford, England: Elsevier Architectural Press.
- Del-Negro, D. (2015). The Influence of Lighting on Wayfinding. *Paper presented at the The CIE 28th Session*, Manchester, United Kingdom.
- Dowleh, M., Rahmatinejad, S., Talebi, M. and Abdolabbas, N. (2015), "Study of Sociological Effective Factors on Feelings of Social Security (Case Study: Women of Tehran Region 10)", *Journal of Applied Environme*, 5(1): pp 119-126.
- Ebrahimi, Gh. and moslemi petroodi, R. (2012). Leisure, cultural capital, and women (Case Study: Juybar Town women). *Journal of Women in Development and Politics*, 9(4): 73-91(Text in Persian).
- Fokouhi, N. (2008). *Urban Anthropology*. fifth edition, Tehran:Nei(Text in

Persian).

- Garcia-Ramon, M.D, A. and Ortizand M. Prats. (2004). Urban Planning, gender and the use of public space in a peripheral neighborhoods of Barcelona, *Cities*, Vol. 21, No 3, pp: 215- 223.
- Goli, A. (2012). Women and Security in Public Urban Space (Case study of Azadi Park, Shiraz). *Journal of Historical Sociology*, 3(2): 143-164(Text in Persian).
- Goli, A., Zadvali, Sh. and Zadvali F. (2014). Evaluation of Gender Attitude in Designing Urban Spaces, Case Study: Shams Tabriz Women's Park. *Journal of Woman in development and politics*. 11(2): 171-188(Text in Persian).
- Golkar, K. (2000). Components of urban design quality, *Journal of Soffeh*. 32: 38-65(Text in Persian).
- Jacobs, J. (2013). *Death and life of great American cities*. University of Tehran, Tehran, Iran(Text in Persian).
- Pourahmad, A., Arvin, M. and Rahimpour N. (2017). Assessing the sense of women's security in urban spaces (Case Study: Region 1 of Ahvaz City)], *Journal of Urban Studies*, 6(23): 53-68(Text in Persian).
- Han, L. and Tu, W. W. (2014). "Research on Urban Security Based on the Digital Urban Management". *Applied Mechanics and Materials*, 513, pp 1613- 1616.
- Hosseini, S.H. and Samiepur, D. (2015). Comparative analysis of women's satisfaction with urban parks (Hijab Women's Park and Mellat Park, Mashhad). *Quarterly Journal of Women's Studies sociological and psychological*, 13(3): 43-76(Text in Persian).
- Kameli, M., Fallah, M. and Nahavandi, N. (2016). The Impact of Sense of Place, Form and Environment Design on Increasing the Security of Commercial Complexes, *Ciência e Natura*, 38(3):1291 – 1302.
- Lynch, K. (1993). *Image of the city*. (M. Mozayyani trans). University of Tehran, Tehran, Iran(Text in Persian).
- Lubuva, J. and Mtani, A. (2004). "Urban Space and Security: A Case of the Dares Salaam ,Safety Audits for Women, Dar es Salaam, Tanzania, PP 13-17.
- Lindgren, T. and Nilsen, M.R. (2012). "Safety in residential areas". *Tijdschr. Econ. Soc.Geogr.* 103:pp 196–208.
- Lotfi, S., Annamoradnejad, R., and Vahedi, H. (2015). Evaluation of the physical components of public spaces and its impact on the sense of social security of citizens of Babolsar. *Security and Social Order Strategic Studies Journal*, 4(9): 131-152(Text in Persian).
- Lynne, M., and Burton, E. (2006). Neighbourhoods for life: Designing dementia-friendly outdoor environments, *Journal of Quality in Ageing and Older Adults*, 7(1): 26- 33.
- McLeod, S. (2014). Maslow's Hierarchy of Needs. Available at <http://www.simplypsychology.org/maslow.html>.

- Maruthaveeran, S. and Van den Bosch, C.C.K. (2014). A socio-ecological exploration of fear of crime in urban green spaces – a systematic review. *Urban Form. Urban Green*, 13, pp 1–18.
- Maruthaveeran, S. and Van den Bosch, C.C.K. (2015). Fear of crime in urban parks – What the residents of Kuala Lumpur have to say?, *Urban Forestry and Urban Greening*, 14, pp 702–713.
- Mak, B.K.L. and Jim, C.Y. (2018). Examining fear-evoking factors in urban parks in Hong Kong. *Landscape and Urban Planning*, 171. Pp 42–56.
- Mir Mohammad tabar, A., Majdi, A. and Bonyad, L. (2017). Investigating the Factors Affecting Women's Social Security Sense (a Meta-analysis of Existing Research, *Quarterly Journal of Women's Studies sociological and psychological*, 14(4): 123-156(Text in Persian).
- Newman, O. (2008). *Creating defensible spaces*. (Ravaghi, F and Kave, S. trans). Tahan, Tehran, Iran(Text in Persian).
- Nayebi, H. and Soleimani, M. (2018). Investigating the relationship between spatial physical status, crime and sense of security in urban spaces (A case study of pedestrians in Khorramabad city), *Urban Sociological Journal*, 7(22): 1-22(Text in Persian).
- Perkins, D.D, A.Abraham, R.Richard, and B.Taylor. (1993). The physical Environment of street crime, *journal of environmental psychology*, Vol 13, No 8, pp29.
- Rahimi, L. and Pirbabaiei, M. T. (2014). The role of spatial and perceptual organization of street in the sense of security of pedestrians (Case study: Tabriz city). *Hoviatshahr Journal*. 7(16): 71-80(Text in Persian).
- Rastegar Khaled, A., Salmani Bidgholi, M. and Aran Dashti, S. (2015). A study on the Relationship of Social Capital of Neighborhood and Local Sense of Security (Case Study: City of Aran and Bidghol)]. *journal of environmental psychology*, 4(11): 91-126(Text in Persian).
- Rumelhart, D.E. and Norman D. (1988). Representation in memory. In R.C. Atkinson; R.J. Herrnstein; G. indzey; R.D. Luce (Eds.), *Stevens' handbook of experimental psychology*, Vol. 2, *learning and cognition*, New York, Wiley, 511-587.
- Shahdadi, A. (2016). Citizens' Security Feeling and Physical Factors in Communal Spaces (Case Study: Bandar Abbas City, Iran), *American Journal of Life Science Researches*, Vol. 4, No, 1, pp 12-19.
- Saeednia, A., (2000). *Municipality green book: Land Use, center of urban planning studies*, Tehran: Organization of Municipalities and Villages of the country, Ministry of Interior. Iran(Text in Persian).
- Salehi, E. (2008). the role of environmental comfort of urban spaces on prevention of behavioral abnormalities, *Journal of environmental studies*, 33(44): 83-94(

Text in Persian).

Sharbatiyan, M.H. (2014). Measurement of the social and psychological dimensions of the security of women in Mashhad and its influential factors. *Journal of Woman and Family Studies*, 6(23): 79-100(Text in Persian).

Salehi, S. (2008). *Features of Safe Urban Spaces*. Urban and Architecture Research Center. Tehran, Iran(Text in Persian).

Statistical center of Iran. (2010). www.amar.org.ir(Text in Persian).

Tavallayie, N. (2000). *A coherent city form, the study of the city's physical integrity in thought and practice*. Ph.D., Tehran: Faculty of Fine Arts, University of Tehran. Iran(Text in Persian).

Talebpour, A. (2018). Relationship of urban defenseless spaces with a sense of social security (Case study: Citizens of Tehran City). *Urban Sociological Journal*, 7(22): 135-156(Text in Persian).

Wekerle, Gerda and Whitzman, Carolyn .(1995). *Safe cities, Guidelines for planning, design and management*. New York, Van nostrand reinhold, pp28.

www.PPS.org,(2008) (what Role can design play in creating safer parks)

Zad Rafie, N. (2006). Social - Spatial Process of the City identity: An Introduction to the Understanding and Empowerment of the Identity of the Iranian City, *Journal of Abadi*, 15(48): 10-21(Text in Persian).

نويسندگان

architect_rahimi@yahoo.com

ليلا رحيمي

استاديار، گروه معماری دانشکده عمران، دانشگاه تبريز

sbrsabouri@gmail.com

صابر صبوري

استاديار، گروه معماری دانشکده عمران، دانشگاه تبريز

A Study of Women's Safety in Urban Public Spaces and the Influential Environmental Factors
(Case study: The Elgoli Park in Tabriz)

Leila Rahimi¹
Saber Sabouri²

Abstract

The existence of patriarchy in contemporary society results in parks and urban spaces not being safe enough for women, which in turn keeps them away from using services publicly available in these spaces. This paper attempts to understand the role of environmental factors in women's decision to use urban public spaces. Designing spaces by considering gender-specific properties is an important issue. The reason for choosing the Elgoli Park is due to its historical and geographical importance and the fact that this park is a central and unique place for residents. Hence, focusing on safety and its distribution among different groups of people, especially women, is of high importance in shaping populations' favorite spaces. The present study was carried out using qualitative method using interview and mapping techniques and four main locations of Elgoli Park were compared accordingly. The findings show that the feeling of security is different in various areas of the park. In other words, there is a meaningful correlation between environmental and functional properties of the park and feeling safe. The interviewed women's feelings of safety in the park were influenced by environmental attributes such as the size of space, specifically the visual and environmental comfort, specially the lighting and multi-functionality. In the end, some proposed solutions for promoting women's safety have been suggested.

Key words

Women's safety, Urban Public Space, Environmental Factors, Visual and Environmental Comfort Criteria, Elgoli Park in Tabriz

1. Assistant Professor, Department of Architecture, Faculty of Civil Engineering, University of Tabriz.

2. Assistant Professor, Department of Architecture, Faculty of Civil Engineering, University of Tabriz, Tabriz.

Submit Date: 2017-08-30

Accept Date: 2017-12-08

DOI: 10.22051/jwsps.2018.17016.1555